

POLITIET
POLITIDIREKTORATET

Kriminalitet blant barn og unge i Norge 2012-2016

Politidirektoratet 13. februar 2017

SAMMENDRAG.....	3
1 INNLEDNING.....	4
1.1 BAKGRUNN.....	4
1.2 RAPPORTENS TEMA OG INNDELING.....	5
2 OMFANGET AV REGISTRERTE STRAFFBARE FORHOLD BLANT BARN OG UNGE.....	6
2.1 AVGRENSNING OG METODE.....	6
2.2 REGISTRERTE STRAFFBARE FORHOLD TOTALT OG FORDELING PÅ KJØNN, ALDER OG STATSBOGERSKAP.....	7
2.2.1 REGISTRERTE STRAFFBARE FORHOLD BLANT 10-14 ÅRINGENE.....	12
2.2.2 REGISTRERTE STRAFFBARE FORHOLD BLANT 15-17 ÅRINGENE.....	14
2.2.3 REGISTRERTE STRAFFBARE FORHOLD BLANT 18-22 ÅRINGENE.....	17
2.3 FØRSTEGANGSKRIMINELLE, TILBAKEFALL OG GJENGANGERE.....	20
2.3.1 KJØNN, STATSBOGERSKAP OG ALDER.....	21
2.3.2 DE UNGE GJENGANGERNES STRAFFBARE FORHOLD.....	22
2.3.3 ALTERNATIVE STRAFFEREAKSJONER.....	23
3 BARN OG UNGES DIGITALE LIV.....	24
3.1 AVGRENSNING OG METODE.....	24
3.2 LIVET ONLINE.....	25
3.3 PÅVIRKER BARN OG UNGES DIGITALE LIV KRIMINALITETEN BLANT DEM? EVENTUELT HVORDAN?	28
3.3.1 DIGITAL MOBBING	29
3.3.2 DIGITALE SEKSUELLE KRENKELSER OG OVERGREP.....	32
3.3.3 DIGITAL HANDEL MED NARKOTIKA OG DOPING.....	37
3.3.4 "JAG SKÄMTADE BARA, HUR KAN DET DÅ VARA BROTTSLIGT?"	38
REFERANSELISTE.....	40

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å styrke kunnskapen om kriminalitet blant barn og unge i Norge. Kriminalitetsutviklingen blant barn og unge mellom 10-22 år beskrives på grunnlag av anmeldte straffbare forhold registrert i politiets straffesaksregister, STRASAK. Rapporten ser også på mulig sammenheng mellom den teknologiske utviklingen og kriminaliteten blant barn og unge. I den sammenhengen er det brukt andre kilder enn STRASAK.

Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge er synkende. Fra 2012 til 2016 har antallet forhold som registreres av politiet gått ned. Antall registrerte forhold øker med alder, og typer av kriminalitet varierer med alder. Blant barn og unge mellom 10-14 år utgjorde vinningslovbruddene 40 prosent av alle forhold i 2016. Vinningslovbruddene var også den største kriminalitetstypen blant barn og unge mellom 15-17 år, og sto for 22 prosent av forholdene i denne aldersgruppen i 2016. For unge mellom 18-22 år utgjorde narkotikalovbruddene den største andelen av forholdene og utgjorde 25 prosent. I 2016 var 84 prosent av alle forholdene registrert på gutter. Denne andelen har vært stabil siden 2012.

Nærmere 23 500 barn og unge ble registrert som mistenkt, siktet eller domfelt for minst ett straffbart forhold i 2016. 9 500 av disse er registrert med tre eller flere forhold og defineres dermed som gjengangere. Gjengangerne sto bak 103 000 straffbare forhold i perioden 2004-2016. Blant gjengangerne var 87 prosent gutter og 90 prosent hadde norsk statsborgerskap.

Nasjonale selvrapporteringsundersøkelser viser at det er en endring i ungdomsrollen. Det har vært en nedgang de siste årene av ungdom som har drukket seg beruset, røyker og som bruker narkotika. Ungdommen trives bedre på skolen og det er færre som skulker. Mange unge har et betydelig sosialt nettverk gjennom ulike sosiale medier, og flere bruker mer tid på internett og sosiale medier enn å være ute med andre ungdommer.

Internett og digitale produkter har blitt allemannseie. Undersøkelser viser at norske barn og unge bruker mye tid på ulike nettrelaterte aktiviteter ved hjelp av forskjellige digitale produkter. Selv om det er mye positivt med barn og unges digitale verden, kan deres hverdagsliv på nett også ha flere negative, og alvorlige, følger. I denne rapporten ser vi nærmere på digital mobbing, digitale seksuelle krenkelser og overgrep og digital handel med narkotika og doping.

Nettpatruljen til Kripos erfarer at mange opplever nettet som et "lovtomt" område, og at det er lite eller ingen sosial kontroll. Dette gjelder spesielt med tanke på deling og videresending av informasjon uten samtykke. Det er viktig å lære barn og unge at de må passe seg for fremmede når de er på internett. Vi må imidlertid også lære dem at det ofte er venner og bekjente som uten samtykke distribuerer bilder eller videoer og/eller gir uønsket seksuell oppmerksomhet.

1 Innledning

En av politiets viktigste oppgaver er å forebygge kriminalitet. Forebygging og reduksjon av lovbrudd vil spare samfunnet for store økonomiske kostnader og betydelig menneskelig lidelse. I regjeringens handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016) er det en viktig målsetning å styrke det tverretatlige kriminalitetsforebyggende arbeidet. Barn og unge er spesielt prioritert.¹ Det uttrykkes videre at det er et mål at barne- og ungdomskriminaliteten skal reduseres, både ved at færre begår lovbrudd og at færre utvikler en lovbruddkarriere.

I norsk politi defineres vanligvis barne- og ungdomskriminalitet som lovbrudd hvor den antatte gjerningspersonen er yngre enn 18 år. Den kriminelle lavalderen i Norge er 15 år, men i statistisk sammenheng refererer begrepet til antatte gjerningspersoner under 18 år. I denne rapporten har vi også tatt med aldersgruppen fra og med 18 og opp til 23 år. Ungdommer over 18 år er å anse som voksne, men politiet kan benytte alternative straffereaksjoner også etter fylte 18 år. Barnevernet kan på sin side velge å videreføre eller sette inn tiltak også etter fylte 18 år og inntil den unge er fylt 23 år.

Kriminalitet blant barn og unge kan være et uttrykk for opprør mot det bestående og autoriteter. Ifølge flere studier og forskere synes imidlertid en ny ungdomsrolle å være i fremvekst. Generasjonskløfta mellom foreldre og barn har blitt mindre og de har mer til felles enn tidligere.² Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge har gått ned og mye tyder på at ungdom har blitt mer ordentlige og seriøse. Det er viktig å fremstå som vellykket og gjøre individuell karriere.

Samtidig er det grupper av ungdom som er særlig sårbare og noen av disse faller utenfor. De kjenner seg ikke igjen i eller har ikke det nødvendige sosioøkonomiske grunnlaget som skal til for å bli den "vellykkede" ungdommen. Dette er grupper som politi, barnevern og andre relevante aktører bør prioritere.

1.1 Bakgrunn

Denne rapporten svarer ut tiltak nummer 18 i regjeringens handlingsplan for kriminalitetsforebygging.³ I planen fremkommer det at: *"For å styrke det kriminalitetsforebyggende arbeidet overfor målgruppen barn og unge i politiet, skal det utarbeides en årlig strategisk analyse av barne- og ungdomskriminaliteten i Norge."*

Oppdraget ble presisert i Tildelingsbrevet fra Justis- og beredskapsdepartementet for 2016: *"En nasjonal analyse av barne- og ungdomskriminaliteten i 2015, med særlig oppmerksomhet mot unges digitale liv og hvordan det påvirker kriminaliteten"*. Etter avtale med departementet har vi også valgt å ta med tall for 2016.

En strategisk analyse er både et virkemiddel og et verktøy:

1. for systematisk og strukturert informasjonsinnhenting, –bearbeiding og –presentasjon
2. for å gi kunnskap om omgivelser og interne forhold av betydning for prioriteringer og utvikling av nåværende eller fremtidig virksomhet⁴

Datamaterialet i denne rapporten omfatter individer fra og med fylte 10 år og til og med 22 år på gjerningstidspunktet for saker som ble registrert hos politiet i perioden 1. januar 2012 til 31. desember 2016. Kriminalitetsutviklingen blant barn og unge beskrives på grunnlag av anmeldte straffbare forhold registrert av politiet i straffesaksregisteret (STRASAK). STRASAK benyttes både til den offisielle kriminalstatistikken, som Statistisk sentralbyrå (SSB) publiserer, og politiets driftsstatistikk. Selv om

¹ Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016), Justis- og beredskapsdepartementet

² Øia, Tormod og Vestel, Viggo (2014) *Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring*. Tidsskrift for ungdomsforskning 2014, 14(1):99-133

³ Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016), Justis- og beredskapsdepartementet

⁴ Reve, Torger og Stokke, Per R (1996) *Strategisk analyse*. Oslo: Fagbokforlaget

både SSB og Politidirektoratet henter sitt tallgrunnlag fra STRASAK, forekommer det forskjeller blant annet på grunn av ulik bearbeiding av data og fordi dataene kan ha blitt hentet ut på ulike tidspunkt. For utfyllende informasjon om SSBs behandling av dataene, se SSBs nettside.⁵

Politiet har ikke statistikkverktøy som viser eventuell bruk av datautstyr og/eller –nettverk i de anmeldte forholdene. For å se nærmere på hvilken betydning internett og digitale produkter har på barne- og ungdomskriminaliteten har vi benyttet faglitteratur, forskningsrapporter og selvrapporteringsundersøkelser. I tillegg har vi brukt erfaringer og vurderinger fra politiets kriminalitetsanalyser.

Formålet med rapporten er å styrke kunnskapen om art og omfang av de registrerte forholdene blant barn og unge, og om hvordan den teknologiske utviklingen kan påvirke kriminaliteten blant dem. Registrert informasjon fra STRASAK er bare en kilde til informasjon. For et bredere kunnskapsgrunnlag vil etterretningsmetodikk⁶ kunne gi et utfyllende bilde av ikke-registrerte forhold knyttet til barne- og ungdomskriminaliteten. Når det gjelder hvordan den teknologiske utviklingen kan påvirke barne- og ungdomskriminaliteten, har vi brukt andre kilder enn registerinformasjon fra STRASAK.

1.2 Rapportens tema og inndeling

Denne rapporten er inndelt i to hovedtemaer:

- Det ene hovedtemaet beskriver de registrerte straffbare forholdene blant barn og unge fra og med 10 år og til og med 22 år, herunder en beskrivelse av førsteganskriminelle, tilbakefall og gjengangere.
- Det andre hovedtemaet beskriver barn og unges liv og tidsbruk på internett og ulike medier, og hvilke digitale lovbrudd det kan lede til.

I rapporten vil vi se nærmere på:

- Utviklingen i den registrerte kriminalitet blant barn og unge de siste fem årene.
- Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge i 2016, herunder gjengangerne.
- Hvordan påvirker den teknologiske utviklingen barn og unges hverdagsliv?
- Hvorvidt den digitale utviklingen har en betydning for kriminaliteten.

Denne rapporten omhandler først og fremst barn og unge som er registrert som mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold. I utgangspunktet behandler ikke rapporten barn og unge som utsatte for lovbrudd. Som rapportens kapittel 3 viser kan det imidlertid innen noen kriminalitetsområder eller kriminalitetsfenomener være et kunstig eller uklart skille mellom barn og unge som lovbyggere og ofre. Barn og unge som ofre for lovbrudd er et omfattende tema som må behandles i egne rapporter. Kripos har blant annet utarbeidet en rapport om seksuelle overgrep mot barn under 14 år.⁷

⁵ Statistisk sentralbyrå:

<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda/aar/2015-04-15?fane=om#content>

⁶ Politidirektoratet (2014) *Etterretningsdoktriner for politiet*

⁷ Kripos (2016) *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*

2 Omfanget av registrerte straffbare forhold blant barn og unge

Den registrerte kriminaliteten omhandler kriminalitet som er anmeldt og kjent for politiet. En del kriminalitet forblir skjult og omfanget av den skjulte kriminaliteten kan variere for ulike typer lovbrudd. Dette omtales som mørketall. Endringer i samfunn og miljø, i politiske og juridiske forhold, samt utvikling innen økonomi og teknologi er alle forhold som kan påvirke kriminaliteten, herunder mørketall. Statistikken påvirkes også av politiets innsats og prioriteringer. Dette gjelder særlig lovbrudd innen narkotika og trafikk, der det i all hovedsak er politiet selv som står for anmeldelsene. Den faktiske kriminaliteten kjenner vi ikke omfanget av. Omfanget av kriminalitet som ikke er anmeldt, mørketall, er ikke tema for denne rapporten.

2.1 Avgrensning og metode

Rapporten omhandler kriminalitet blant barn og unge fra og med fylte 10 år og til og med 22 år. Statistikken i rapporten er utarbeidet ved bruk av politiets straffesakregister STRASAK som er et register over anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling. Uttrekkene er gjort ved å søke etter mistenkte, siktede eller domfelte som var fylt 10 år og til og med 22 år på gjerningstidspunktet da de straffbare forholdene i saken⁸ ble registrert. Det er gjort uttrekk for hvert av årene 2012, 2013, 2014, 2015 og 2016. Uttrekkene er basert på et situasjonsbilde av registrerte straffbare forhold per 31.12 for hvert av årene i perioden 2012-2016. Det medfører at statistikken kan inneholde personer som aldri blir tiltalt eller dømt. Per 31.12 kan en person være mistenkt eller siktet i et forhold som på et senere tidspunkt blir henlagt. Saker hvor det er et stort avvik mellom gjerningspersonens nåværende alder og alder ved gjerning, er tatt ut.⁹ Tallene i denne rapporten kan avvike noe fra tidligere eller andre rapporter dersom statistikkuttrekket er gjort på andre måter. Både forbrytelser og forseelser er inkludert blant de straffbare forholdene.

Straffbare forhold registreres under ti ulike kriminalitetstyper i STRASAK: *Annen, Arbeidsmiljø, Miljø, Narkotika, Sedelighet* (vil bli omtalt som seksuallovbrudd i kommentarene), *Skadeverk, Trafikk, Vinning, Vold og Økonomi*. I tillegg kommer *Undersøkelsessaker*. Disse er tatt ut av materialet da det i disse sakene kan være uklart om forholdet er straffbart. Hvis en slik sak viser seg å være et straffbart forhold vil saken i etterkant få tildelt en kode som passer den aktuelle kriminalitetstypen.

Kriminalitetstypen *Annen* er en samlekategori for de sakene som faller utover de andre kriminalitetstypene. Kriminalitetstypene *Annen, Miljø, Arbeidsmiljø og Økonomi* er i denne rapporten slått sammen til samlekategorien *Andre lovbrudd* da *Miljø, Arbeidsmiljø og Økonomi* til sammen utgjør en begrenset andel på om lag én prosent av totalt antall registrerte forhold blant barn og unge. Personer uten fødselsnummer er ikke inkludert da dataene knyttet til disse er av dårlig kvalitet. Disse utgjør om lag 3 100 forhold i dette datagrunnlaget.

I denne rapporten har vi fordelt barn og unge på alderstrinnene 10-14 år, 15-17 år og 18-22 år.

Bakgrunnen for oppdelingen er at:

- Barn under 15 år er ikke strafferettslig tilregnelige. De kan likevel anmeldes, men saken vil bli henlagt fordi gjerningspersonen er under 15 år.
- Barn fra 15 til 18 år er strafferettslig tilregnelige, men er underlagt særskilte regler fordi de defineres som barn. Det finnes også egne alternative straffereaksjoner for denne aldersgruppen.
- Aldersgruppen 18 til 22 år er å anse som voksne, men politiet kan benytte andre alternative straffereaksjoner også etter fylte 18 år. Barnevernet kan på sin side velge å videreføre eller

⁸ En sak kan omfatte flere forhold. Sakens registreringsdato beskriver når *saken* ble registrert, og er ikke nødvendigvis sammenfallende med når det straffbare *forholdet* ble registrert.

⁹ Dataene omfatter kun straffbare forhold hvor personen var fylt 10 år til og med 22 år ved gjerningstidspunktet for hvert av årene i perioden 2012-2016, og hvor saken samtidig ble registrert det enkelte året. Straffbare forhold som er registrert i 2016 men der gjerningspersonen var mellom 10-22 år når gjerningen ble begått vil bli inkludert i uttrekket. Det innebærer at en gjerning som ble begått i 2003 når gjerningspersonen var 10 år, men som først kommer til politiets kjennskap (saken registreres i straffesaksregisteret) i 2016 når personen er 22 år vil være inkludert i statistikken. Dette gjelder for hvert av årene 2012-2016.

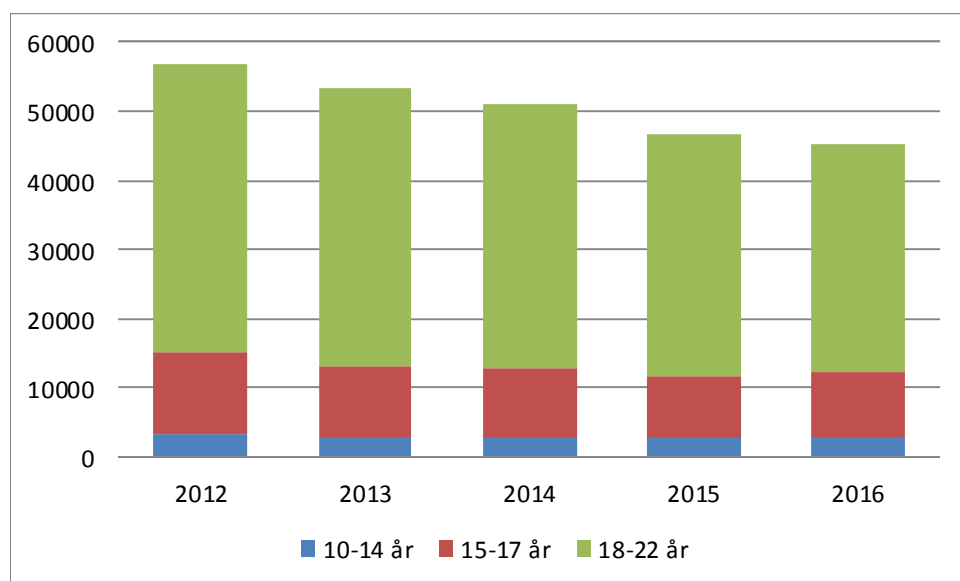
sette inn tiltak inntil den unge er 23 år. Særlig der de har et barnevernstiltak i det de passerer 18 år, kan det være viktig at barnevernet opprettholder tiltaket.

Det er en rekke utfordringer knyttet til politiets tallgrunnlag, særlig etter omlegging til ny straffelov 1. oktober 2015. Ikraftsettelsen av ny straffelov medførte en rekke endringer i politiets straffesaksregister. Ingen områder er ny- eller avkriminalisert som følge av ny straffelov, men det har medført endringer i statistikkgruppene.¹⁰ Som følge av ny straffelov er noen statistikkgrupper etter gammel straffelov tatt bort og det har kommet flere nye. Noen statistikkgrupper er dessuten etter ny straffelov tilordnet andre kriminalitetstyper enn etter gammel straffelov. Grunnlaget for sammenligning før og etter innføringen av ny straffelov er derfor begrenset da det er et brudd i tidsserien i 2015. Sammenligning på aggregert nivå, det vil si totalt antall straffbare forhold og fordelingen på kjønn og statsborgerskap, lar seg gjøre for 2012-2016. På grunn av bruddet i tidsserien vil utvikling og sammenligning mellom kriminalitetstyper over tid være utfordrende. Denne rapporten fokuserer derfor på 2016. Også statistikken for 2016 vil inneholde koder fra gammel straffelov da lovbrudd som er registrert i 2016, men som ble begått før 1. oktober 2015, skal registreres med de kodene som gjaldt for den gamle straffeloven.

2.2 Registrerte straffbare forhold totalt og fordeling på kjønn, alder og statsborgerskap

Antall registrerte straffbare forhold blant barn og unge i alderen 10-22 år har totalt blitt færre for hvert år i perioden 2012-2016. I 2012 var det registrert 56 700¹¹ forhold, mens det i 2016 var registrert 45 300¹² forhold, se Figur 1.

Figur 1: Antall registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 10-22 år, 2012-2016

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.
Kilde: PAL STRASAK

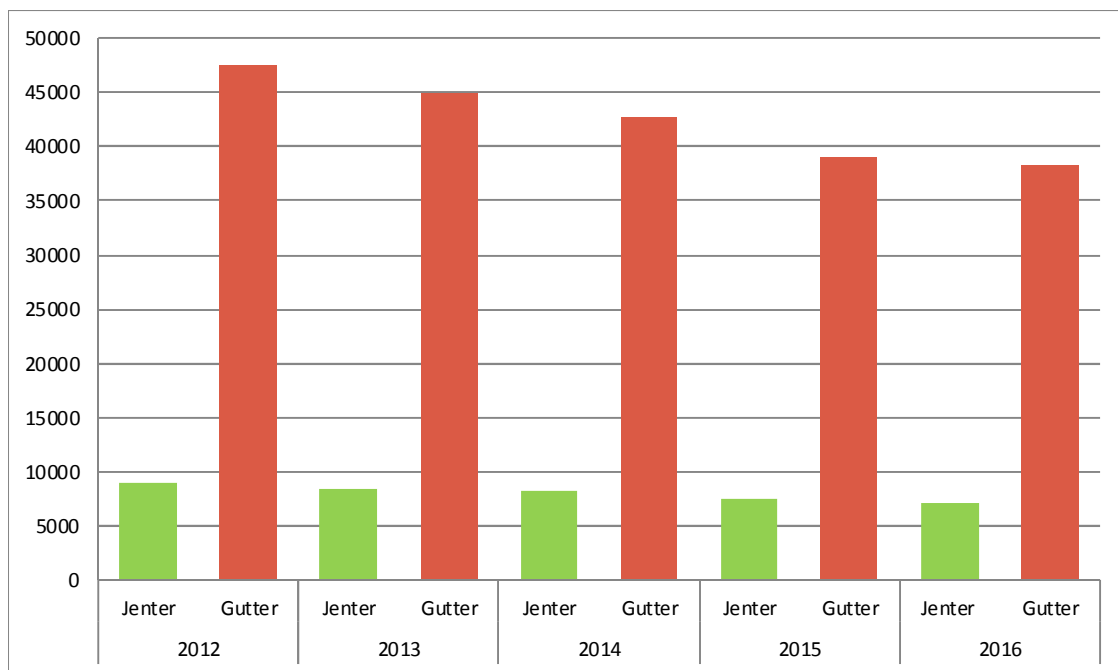
Som Figur 1 viser gjelder nedgangen i den registrerte kriminaliteten primært i aldersgruppen 18-22 år. Den registrerte kriminaliteten blant aldersgruppen 10-14 år har holdt seg på et stabilt nivå siden 2013. Nedgangen gjelder også både for jenter og gutter, se Figur 2. Av alle registrerte forhold i 2016 var 16 prosent registrert på jenter. Andelen har vært den samme i de fem årene som rapporten omfatter.

¹⁰ Statistikkgrupper er koder i politiets straffesaksregister STRASAK for de ulike straffbare forholdene.

¹¹ Avrundet til nærmeste hundretall.

¹² Avrundet til nærmeste hundretall.

Figur 2: Antall registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 10-22 år fordelt på kjønn, 2012-2016

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

De andre skandinaviske landene ser også en reduksjon i barne- og ungdomskriminaliteten.¹³ Årsaken(e) til nedgangen er sammensatt(e) og kan skyldes mange forhold. Generelle årsaker kan være at kriminaliteten blant barn- og unge reelt sett har gått ned, at mørketallene øker, eller at kriminaliteten har flyttet seg til områder hvor politiet ikke har rettet innsatsen eller ikke er til stede. Det kan også være at de straffbare forholdene av ulike årsaker ikke anmeldes. Politiets arbeid mot barn og unge har de siste årene utviklet seg i en retning hvor det i større grad tenkes en helhetlig tilnærming og tverretatlig samarbeid. Det er etablert flere tverretatlige samarbeidsforum, som SLT/Salto, politiråd og oppfølgingsteam. Politiet har ulike verktøy for å nærme seg ungdom som har bekymringsfull adferd eller som er i ferd med å begå lovbrudd og utvikle en kriminell løpebane. Med hjemmel i politiloven kan ungdom og foresatte pålegges å møte hos politiet til en bekymringssamtale. Bekymringssamtalen er en kartleggings- og dialogsamtale som omfatter både barn og foreldre/foresatte. Samtalen er et virkemiddel som kan brukes uten at det foreligger et anmeldt lovbrudd, og er således ikke en del av straffesaksbehandlingen.¹⁴ Målet med en slik samtale er å kartlegge ungdommens livssituasjon, samt å bidra til å korrigere en bekymringsfull utvikling gjennom fokus på ungdommens positive sider og evner. Samtalen kan også føre til at ungdommen får oppfølging av relevante instanser som for eksempel barnevern, ungdomskontakt eller helsesøster.

Dersom et lovbrudd begått av en ungdom er anmeldt til politiet, kan dette møtes med såkalte alternative straffereaksjoner. Dette er oppfølging, gjerne tverretatlig, som har som mål å endre en negativ utvikling og bidra til at nye lovbrudd ikke begås i fremtiden. Slike reaksjoner kan for eksempel være ungdomsoppfølging, ungdomsstraff, påtaleunndlatelse med vilkår, betinget forelegg eller oppfølging i konfliktråd. Se punkt 2.3.3 for alternative straffereaksjoner for unge mellom 15 og 18 år.

Tidlig intervensjon og økt bruk av bekymringssporet i forhold til ungdom de siste årene kan ha bidratt til at færre lovbrudd anmeldes og at de dermed ikke synliggjøres i statistikkene. I noen tilfeller kan tidlig inngripen og bruk av alternative straffereaksjoner være en gunstig måte å endre bekymringsfull og kriminell adferd på.

¹³ Oslo politidistrikt (2015) *Trender i kriminaliteten 2016-2017. Utfordringer i den globale by.*

¹⁴ Politiet har utarbeidet en egen veileder for bekymringssamtalen: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_2333.pdf

Andre kilder, som for eksempel selvrapporteringsundersøkelser, indikerer også en reduksjon i barne- og ungdomskriminaliteten. En studie fra 2014 sammenlikner Ungdatas undersøkelser fra 1996, 2006 og 2012.¹⁵ Studien viser at unge:

- Røyker og drikker mindre og bruker mindre narkotika.
- Begår færre lovbrudd, spesielt mindre alvorlige lovbrudd som naskeri og sniking på kollektivtransport og arrangementer.
- Færre rapporterer at de er utsatt for trusler og vold.
- Trives bedre på skolen og skulker mindre.
- Har et bedre forhold til foreldrene og er mer hjemmekjære, men er mindre ute sammen med venner.

Disse funnene bekreftes i Ungdatas undersøkelse fra 2016.¹⁶ Samtidig opplever de unge at foreldrene har mer oversikt over hverdagslivet deres, de er blitt mer utdanningsorienterte og bruker mye tid på lekser. De fleste unge er fornøyd med egen helse, men depressive symptomer er relativt utbredt. Kriminalitet blant barn og unge har blitt sett på som uttrykk for opposisjon og opprør mot det bestående og autoritetene.¹⁷ En ny ungdomsrolle kan synes å være i fremvekst, hvor de unge skikker seg bedre og har et nærmere forhold til foreldrene, men hvor de også er opptatte av individuell karriere. Den nye ungdomsrollen, sammen med økningen i velstandsutviklingen, kan også forklare nedgangen i barne- og ungdomskriminaliteten.

I motsetning til opprør mot autoriteter og utadrettede reaksjoner som lovbrudd, kan presset på skoleprestasjoner og individets ansvar for å lykkes gi innesluttete reaksjonsformer og psykiske problemer. Som nevnt er depressive symptomer blitt mer utbredt. Risikoen for senere voldelige eller "utagerende" reaksjonsformer kan derfor øke. Faren kan forsterkes av større sosiale forskjeller, tøffere konkurranse og økt arbeidsledighet.

Presset på skoleprestasjoner og individets ansvar for å lykkes, sammen med sosiale forskjeller og tøffere arbeidsmarked kan føre til marginalisering. I et kunnskaps- og konkurransesamfunn, har skolen en særegen stilling som arena for inkludering og tilsvarende ekskludering.¹⁸ Skolefravall kan tolkes som et faresignal på sosial og økonomisk marginalisering, med de konsekvensene som kan følge i form av rusproblematikk, kriminalitet, spillavhengighet, sosial tilbaketrekking med mer.¹⁹ Kriminalitet kan med andre ord både ses som en årsak til marginalisering og en effekt av marginalisering.²⁰

Nedenfor vises en oversikt over de registrerte forholdene fordelt på kriminalitetstype, se Figur 3. For alle barn og unge i alderen 10-22 år var det i 2016 registrert flest forhold innen narkotikalovbrudd, tett fulgt av trafikklovbrudd. Omfanget og typer av kriminalitet varierer mellom gutter og jenter, og alder, noe som vil bli presentert i de følgende avsnittene.

¹⁵ Øia og Vestel, 2014

¹⁶ Bakken, Anders (2016) *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 8/16

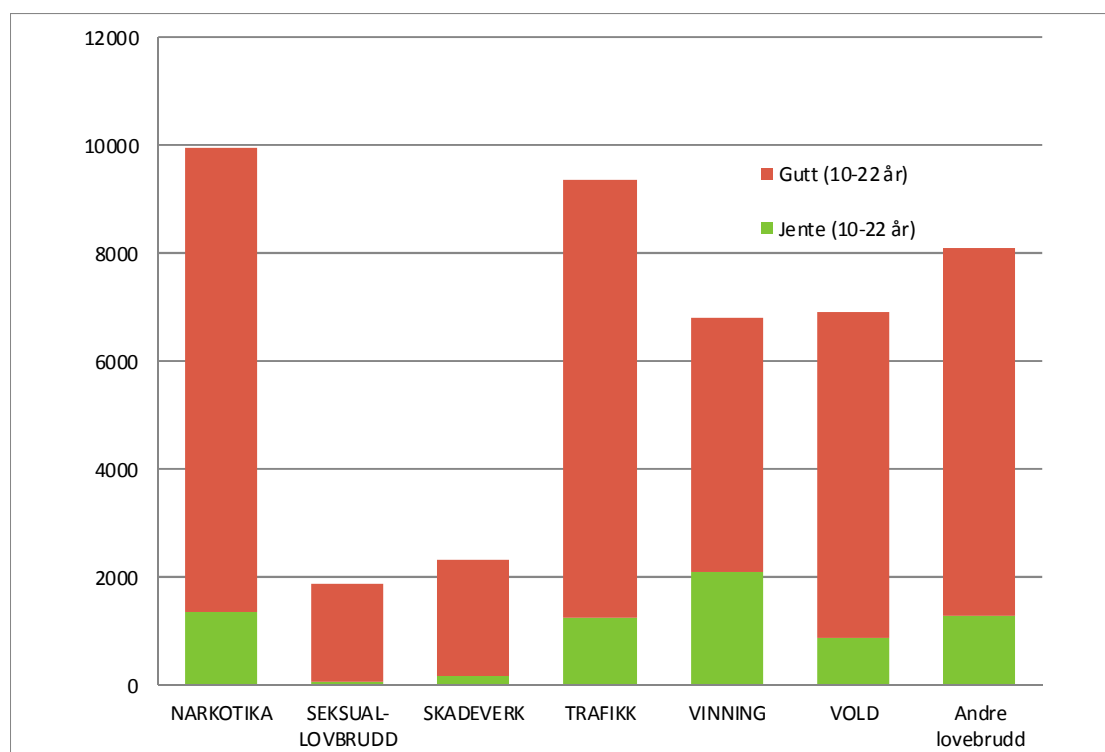
¹⁷ Øia og Vestel, 2014

¹⁸ *Trender i kriminalitet 2016-2017*, Strategisk stab, Oslo politidistrikt, oktober 2015.

¹⁹ Frønes, Ivar og Strømme, Halvor (2010) *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

²⁰ *Trender i kriminalitet 2016-2017*, Strategisk stab, Oslo politidistrikt, oktober 2015.

Figur 3: Antall registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge*, 10-22 år i 2016.

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft, hvilket har medført brudd i tidsserien. Se metodeavsnittet. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen*, *Miljø*, *Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet, eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

Tabell 1 gir en mer detaljert beskrivelse av Figur 3. Narkotikaloovbruddene utgjorde 22 prosent av samtlige registrerte forhold. Trafikklovbrudd utgjorde 21 prosent, andre lovbrudd utgjorde 18 prosent, volds- og vinningslovbruddene utgjorde 15 prosent hver, og skadeverk utgjorde fem prosent av de registrerte forholdene. Blant barn og unge mellom 10-22 år utgjorde seksuallovbruddene den laveste andelen av alle registrerte forhold – fire prosent av alle forhold i 2016 der personen var mistenkt, siktet eller domfelt var seksuallovbrudd.

Tabell 1 viser også antall og andelen forhold blant de tre største statistikkgruppene innenfor hver kriminalitetstype.

Tabell 1: Registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 10-22 år i 2016, fordelt på kriminalitetstype og statistikkgruppe.

Personer 10-22 år i 2016				
Kriminalitets- type	Andel av totalt antall lovbrudd	De største statistikkgruppene innenfor kriminalitetstype	Straffbare forhold innenfor kriminalitetstype	
			Antal	Andel
NARKOTIKA	22 %	Narkotika, bruk	4375	44 %
		Gml - Narkotika (§ 162,1. ledd), og Ny - Narkotikaovertrødelse	3170	32 %
		Narkotika, besittelse	1826	18 %
		Øvrige statistikkgrupper		6 %
SEKSUAL- LOVBRUDD	4 %	Gml - Voldtekt (§ 192,1. og 2. ledd), og Ny - Voldtekt til samleie, og Voldtekt uten samleie	420	23 %
		Gml - Seksuell handling mm med barn u/16 år (§ 200,2. ledd), og Ny - Seksuell handling og Seksuelt krenkende atferd overfor barn u/16 år	406	22 %
		Gml - Seksuell omgang med barn u/16 år (§ 196), og Ny - Seksuell og grov seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år	223	12 %
		Øvrige statistikkgrupper		43 %
SKADEVERK	5 %	Gml - Skadeverk/tilgrising av bygning, og Ny - Skadeverk på eller i bygning	1003	43 %
		Gml - Skadeverk bil/motorsykel/moped (§ 291), og Ny - Skadeverk på/i motorkjøretøy eller annet transportmiddel	555	24 %
		Gml - Skadeverk/tilgrising av bygning (§ 391), og Ny - Mindre skadeverk på eller i bygning	172	7 %
		Øvrige statistikkgrupper		25 %
TRAFIKK	21 %	Kjøring uten gyldig førerkort (§ 24,1. ledd)	2012	21 %
		Personskade (§ 3)	1671	18 %
		Uaktsom kjøring, mulig fare (§ 3)	1280	14 %
		Øvrige statistikkgrupper		47 %
VINNING	15 %	Gml - Naskeri, butikk (§ 391A), og Ny - Mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted	2441	36 %
		Gml - Tyveri fra butikk, og Ny - Tyveri fra butikk eller annet salgssted	933	14 %
		Gml - Brukstyveri bil Ny - Brukstyveri av bil	277	4 %
		Øvrige statistikkgrupper		46 %
VOLD	15 %	Gml - Legemsfornærmelse (§ 228,1. ledd), og Ny - Kroppskrenkelse	2933	42 %
		Gml - Trusler diverse (§ 227), og Ny - Trusler og Grove trusler	1019	15 %
		Gml - Legemsbeskadigelse (§ 229), og Ny - Kroppsskade	631	9 %
		Øvrige statistikkgrupper		17 %
Andre lovbrudd	18 %	Gml - Forstyrrelse, alminnelig fred/orden (§ 350, 1. ledd), og Ny - Ordensforstyrrelse og Ordensforstyrrelse i selvforskyldt rus	1315	16 %
		Unnløte å etterkomme pålegg (Politiloven § 5)	1034	13 %
		Gml - Bedrageri (§ 270), og Ny - Bedrageri og bedrageriforsøk	809	10 %
		Øvrige statistikkgrupper	15	61 %
Totalt				100 %

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft hvilket har medført brudd i tidsserien, se metodeavsnittet. "Gml" og "Ny" refererer til statistikkgruppen innenfor gammel og ny straffelov. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen, Miljø, Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.

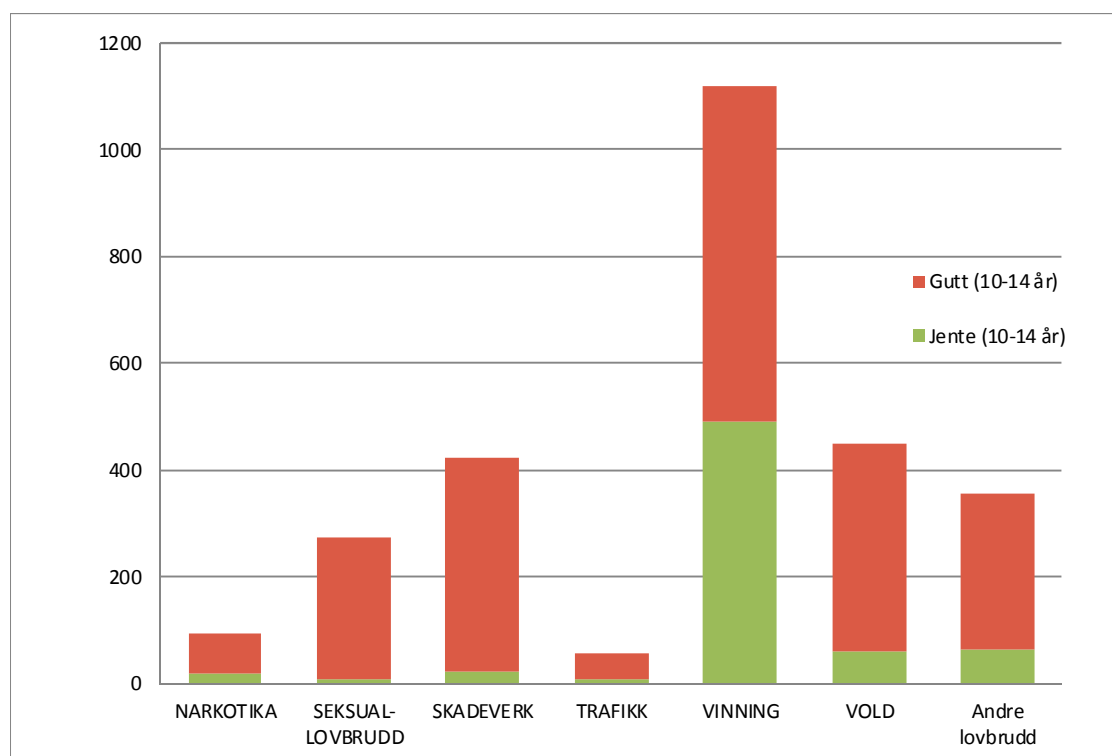
Kilde: PAL STRASAK

Antall forhold innenfor hver kriminalitetstype øker med alder. I tillegg påvirker alder fordelingen på kriminalitetstypene. For eksempel økte de registrerte narkotikaloovbruddene som andel av totalt antall forhold, med økende alder. Skadeverk og seksuallovbruddene minsket som andel av totalt registrerte forhold med alder. Voldslovbruddene utgjorde omtrent den samme andelen av alle forhold for alle alderskategoriene. Nedenfor ser vi nærmere på de registrerte forholdene innenfor aldergruppene: 10-14 år, 15-17 år og 18-22 år.

2.2.1 Registrerte straffbare forhold blant 10-14 åringene

I 2016 ble i underkant av 1 900 unge i aldersgruppen 10-14 år registrert med om lag 2 800 straffbare forhold. I Figur 4 er disse forholdene fordelt på kriminalitetstype, og vinningslovbruddene fremtrer som de mest hyppige straffbare forholdene blant barn og unge mellom 10-14 år. Når de straffbare forholdene blant unge mellom 10-14 år fordeles på kjønn blir det synlig at både jenter og gutter var mistenkt, siktet eller domfelt for omtrent like mange vinningslovbrudd i 2016. Men her stopper også likhetene innenfor denne aldersgruppen. Guttene sto for 82 prosent eller mer av forholdene innenfor de andre kriminalitetstypene.

Figur 4: Antall registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge*, 10-14 år i 2016.

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft, hvilket har medført brudd i tidsserien. Se metodeavsnittet. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen*, *Miljø*, *Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet, eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

Uavhengig av kjønn utgjorde vinningslovbruddene den største andelen av alle kriminalitetstypene med 40 prosent av samtlige straffbare forhold, se Tabell 2. Innenfor vinningslovbruddene dominerte de mindre alvorlige forholdene. Mindre tyveri fra butikk eller andre salgssteder (*Naskeri*, *butikk* og *Tyveri fra butikk* etter gammel straffelov, og *Tyveri* og *mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted* etter ny straffelov) utgjorde omtrent $\frac{3}{4}$ av alle forhold innenfor vinning. Voldslovbruddene var den nest største kriminalitetstypen og sto for 16 prosent av alle forholdene. Innenfor vold utgjorde *Kroppskrenkelse* (*Legemsfornærmelse* etter gammel straffelov og *Kroppskrenkelse* etter ny straffelov) over halvparten av forholdene.

Tabell 2: Registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 10-14 år i 2016, fordelt på kriminalitetstype og statistikkgruppe.

Personer 10-14 år i 2016				
Kriminalitets- type	Andel av totalt antall lovbrudd	De største statistikkgruppene innenfor kriminalitetstype	Straffbare forhold innenfor kriminalitetstype	
			Antall	Andel
NARKOTIKA	3 %	Narkotika, bruk (§24)	58	61 %
		Ny - Narkotikaovertrædelse	22	23 %
		Narkotika, besittelse (§24)	7	7 %
		Øvrige statistikkgrupper		8 %
SEKSUAL- LOVBRUDD	10 %	Gml - Seksuell handling mm med barn u/16 år (§ 200,2. ledd), og Ny - Seksuell handling med barn under 16 år	77	28 %
		Ny - Voldtekt av barn under 14 år	36	13 %
		Ny - Fremvis/still av seksuelle overgrep mot barn eller seksualiserer barn	30	11 %
		Øvrige statistikkgrupper		48 %
SKADEVERK	15 %	Ny -Skadeverk på eller i bygning	209	50 %
		Gml - Skadeverk bil/motorsykel/moped (§ 291), og Ny - Skadeverk på/i motorkjøretøy eller annet transportmiddel	43	10 %
		Ny - Mindre skadeverk på eller i bygning	42	10 %
		Øvrige statistikkgrupper		51 %
TRAFIKK	2 %	Kjøring uten gyldig førerkort (§ 24,1. ledd)	31	56 %
		Personskade (§ 3)	12	22 %
		Materiell skade (§ 3)	5	9 %
		Øvrige statistikkgrupper		13 %
VINNING	40 %	Gml - Naskeri, butikk (§ 391A), og Ny - Mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted	593	53 %
		Gml - Tyveri fra butikk, og Ny - Tyveri fra butikk eller annet salgssted	232	21 %
		Gml - Naskeri, diverse (§ 391A), og Ny - Mindre tyveri diverse og mindre heleri	41	4 %
		Øvrige statistikkgrupper		23 %
VOLD	16 %	Gml - Legemsfornærmelse (§ 228,1. ledd), og Ny - Kroppskrenkelse	251	56 %
		Gml - Trusler diverse (§ 227), og Ny - Trusler og Grove trusler	102	23 %
		Ny - Trusler, med kniv eller annen liknende redskap	28	6 %
		Øvrige statistikkgrupper		15 %
Andre lovbrudd	13 %	Gml - Skremmende/plagsom/hensynsløs adferd, og Ny - Hensynsløs atferd	100	28 %
		Gml - Telefonsjikanea (§ 390 A og Ny - Krenkelse av privatlivets fred	26	7 %
		Brann- og eksplosjonsvernloven av 14. juni 2002 nr. 20	25	7 %
		Øvrige statistikkgrupper		57 %
Totalt				100 %

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft hvilket har medført brudd i tidsserien, se metodeavsnittet. "Gml" og "Ny" refererer til statistikkgruppen innenfor gammel og ny straffelov. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen, Miljø, Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

Per 1.1.2016 hadde 92 prosent av befolkningen i Norge mellom 6-19 år norsk statsborgerskap.²¹ Statsborgerskap er ikke det samme som fødeland eller innvandrerbakgrunn, og det kan være flere grunner til at en person har et bestemt statsborgerskap.²² Fordelingen av straffbare forhold på statsborgerskap blant barn og unge mellom 10-14 år presenteres i Tabell 3. 86 prosent av disse forholdene ble registrert på personer som har norsk statsborgerskap.²³ *Somalia* var det statsborgerskapet som var nest hyppigst registrert blant forholdene der personen var mistekt, siktet eller domfelt for straffbare forhold i 2016.

Tabell 3: Antall registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 10 -14 år fordelt på statsborgerskap. De ti mest forekommende statsborgerskapene i 2016.

Norge	2384
Somalia	64
Polen	52
Russland	42
Sverige	27
Litauen	25
Afghanistan	18
Eritrea	12
Thailand	12
Hellas	12
Totalsum	2770

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.
Kilde: PAL STRASAK

2.2.2 Registrerte straffbare forhold blant 15-17 åringene

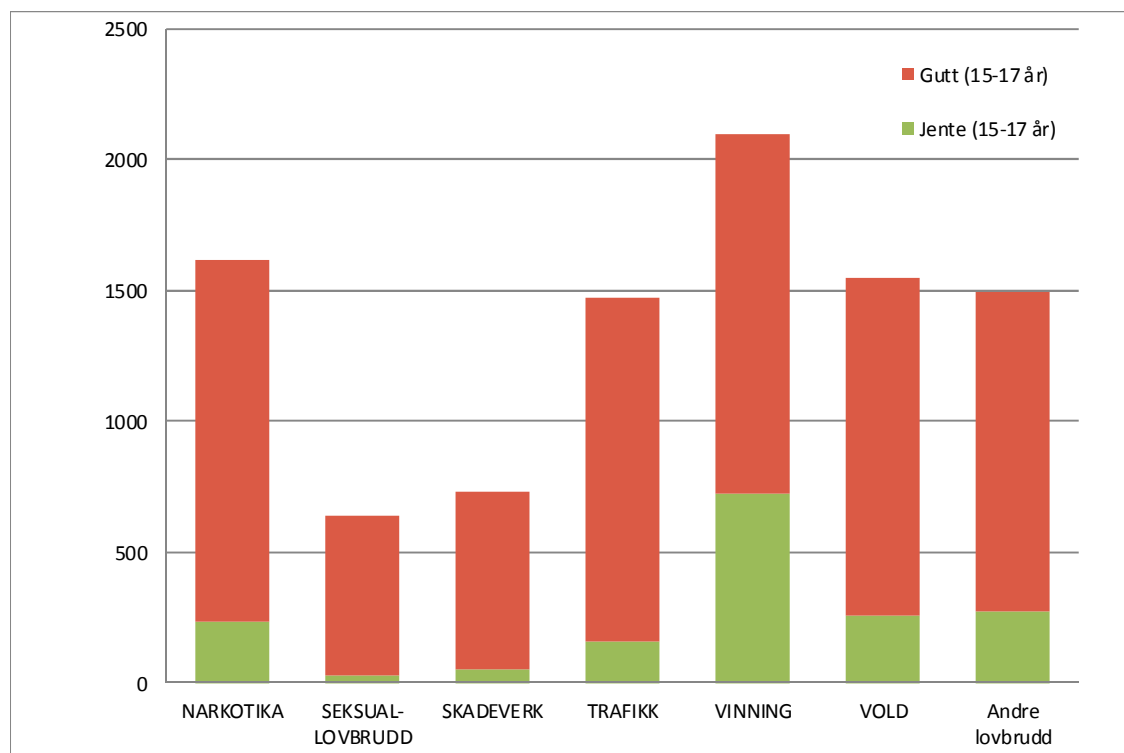
I 2016 ble 5 300 unge i aldersgruppen 15-17 år registrert med 9 600 straffbare forhold. Også blant denne aldersgruppen var vinningslovbruddene de mest hyppige forholdene, se Figur 5.

²¹ Statistisk sentralbyrå

²² Ved fullt fødselsnummer registreres statsborgerskapet som er registrert i Folkeregisteret. Mangler dette avklares statsborgerskapet med andre metoder.

²³ Befolkningsandelen som står i samme avsnitt går på person og mellom 6-19 år og kan derfor ikke sammenlignes direkte med andelen straffbare forhold som ble registrert på personer med norsk statsborgerskap.

Figur 5: Antall registrerte straffbare forhold i Norge fordelt på kriminalitetstype og kjønn for barn og unge* mellom 15-17 år i 2016.

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft, hvilket har medført brudd i tidsserien. Se metodeavsnittet. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen*, *Miljø*, *Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet, eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

Den like fordelingen mellom jenter og gutter av registrerte vinningslovbrudd for 10-14 åringene (som var synlig i Figur 4) gjaldt ikke for 15-17 åringene. 66 prosent av alle vinningslovbrudd var registrert på gutter blant 15-17 åringene, se Figur 5. Guttene sto også for den største andelen (82 prosent eller mer) av forholdene innenfor de andre kriminalitetstypene i denne aldersgruppen.

Uavhengig av kjønn utgjorde vinningslovbruddene 22 prosent av de om lag 10 000 registrerte straffbare forholdene i 2016 for denne gruppen, se Tabell 4. Også for denne aldersgruppen er det *Tyveri og mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted (Naskeri, butikk og Tyveri fra butikk etter gammel straffelov, og Tyveri og mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted etter ny straffelov)* som utgjorde majoriteten av alle forhold innenfor vinningslovbruddene, med 61 prosent av alle straffbare lovbrudd. Narkotikalovbruddene utgjorde den nest største kriminalitetstypen blant 15-17-åringene, med 17 prosent av alle registrerte forhold. Innenfor narkotikalovbruddene utgjorde *Bruk av narkotika* den største andelen, med 60 prosent av alle forholdene. *Andre lovbrudd* og voldslovbruddene utgjorde 16 prosent hver av totalt antall straffbare forhold for denne aldersgruppen.

Tabell 4: Registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 15-17 år i 2016, fordelt på kriminalitetstype og statistikkgruppe.

Personer 15-17 år i 2016				
Kriminalitets- type	Andel av totalt antall lovbrudd	De største statistikkgruppene innenfor kriminalitetstype	Straffbare forhold innenfor kriminalitetstype	
			Antall	Andel
NARKOTIKA	17 %	Narkotika, bruk	966	60 %
		Gml - Narkotika (§ 162,1. ledd), og Ny - Narkotikaovertrødelse	402	25 %
		Narkotika, besittelse	193	12 %
		Øvrige statistikkgrupper		3 %
SEKSUAL- LOVBRUDD	7 %	Gml - Voldtekt (§ 192,1. og 2. ledd), og Ny - Voldtekt til samleie, og Voldtekt uten samleie	131	20 %
		Gml - Seksuell handling mm med barn u/16 år (§ 200,2. ledd), og Ny - Seksuell handling og Seksuelt krenkende atferd overfor barn u/16 år	116	18 %
		Ny - Fremvis/still av seksuelle overgrep mot barn eller seksualiserer barn	109	17 %
		Øvrige statistikkgrupper		44 %
SKADEVERK	8 %	Gml - Skadeverk/tilgrising av bygning, og Ny - Skadeverk på eller i bygning	326	45 %
		Ny - Skadeverk på/i motorkjøretøy eller annet transportmiddel	123	17 %
		Ny - Skadeverk på andre gjenstander (ikke tilh bygn, motorkj.tøy)	83	11 %
		Øvrige statistikkgrupper		27 %
TRAFIKK	15 %	Kjøring uten gyldig førerkort (§ 24,1. ledd)	503	34 %
		Personskade (§ 3)	165	11 %
		Uaktsom kjøring, mulig fare (§ 3)	145	10 %
		Øvrige statistikkgrupper		45 %
VINNING	22 %	Gml - Naskeri, butikk (§ 391A), og Ny - Mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted	1051	50 %
		Gml - Tyveri fra butikk, og Ny - Tyveri fra butikk eller annet salgssted	221	11 %
		Ny - Ran	88	4 %
		Øvrige statistikkgrupper		35 %
VOLD	16 %	Gml - Legemsfornærmelse (§ 228,1. ledd), og Ny - Kroppskrenkelse	668	43 %
		Gml - Trusler diverse (§ 227), og Ny - Trusler og Grove trusler	307	20 %
		Gml - Legemsbeskadigelse (§ 229), og Ny - Kroppsskade	152	10 %
		Øvrige statistikkgrupper		27 %
Andre lovbrudd	16 %	Gml - Skremmende/plagsom/hensynsløs adferd, og Ny - Hensynsløs atferd	232	16 %
		Gml - Bedrageri (§ 270), og Ny - Bedrageri og bedrageriforsøk	155	10 %
		Ny - Brudd på identifikasjonsplikten, overfor politi	108	7 %
		Øvrige statistikkgrupper		67 %
Totalt				100 %

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft hvilket har medført brudd i tidsserien, se metodeavsnittet. "Gml" og "Ny" refererer til statistikkgruppen innenfor gammel og ny straffelov. I kriminalitetstypene *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen, Miljø, Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

Blant barn og unge mellom 15-17 år var 88 prosent av forholdene registrert på personer som har norsk statsborgerskap. For denne aldersgruppen var *Polen* det nest hyppigste registrerte statsborgerskapet blant personer som var mistenkt , siktet eller domfelt for straffbare forhold i 2016, se Tabell 5.

Tabell 5: Antall straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 15-17 år fordelt på statsborgerskap. De ti mest forekommende statsborgerskapene i 2016.

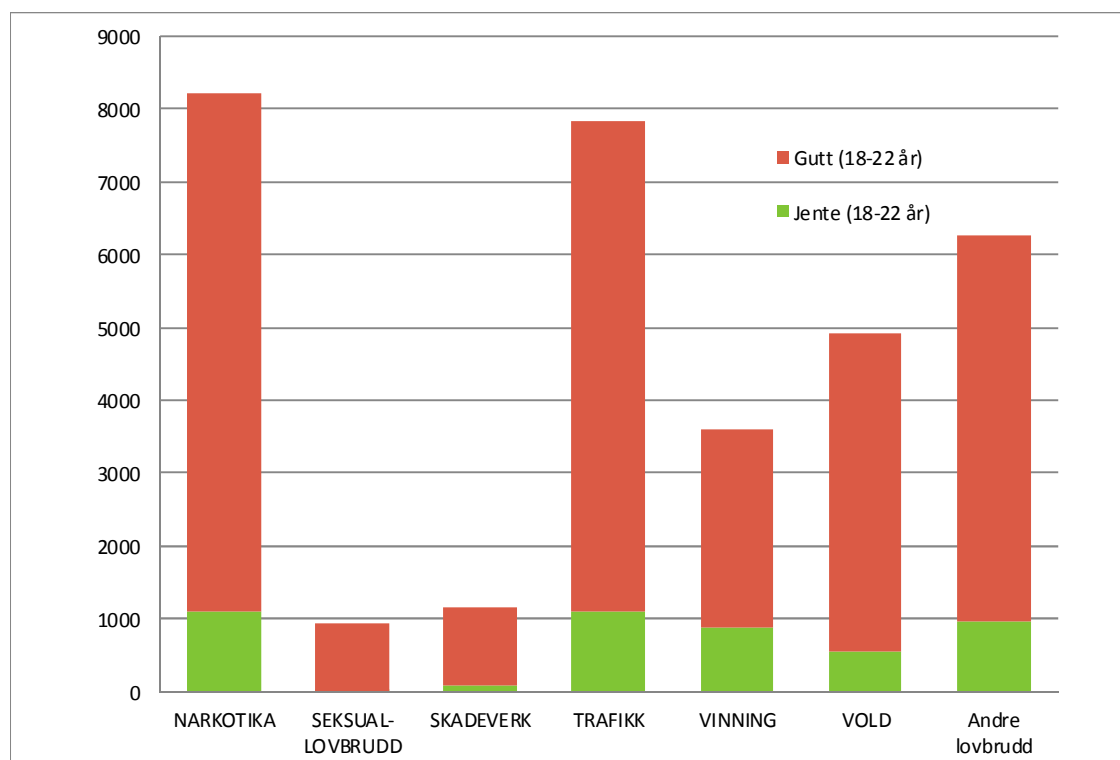
Norge	8459
Polen	192
Somalia	129
Afghanistan	111
Sverige	70
Litauen	70
Russland	62
Eritrea	58
Syria	43
Island	28
Totalsum	9592

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.
Kilde: PAL STRASAK

2.2.3 Registrerte straffbare forhold blant 18-22 åringene

I 2016 ble 16 300 unge i aldersgruppen 18-22 år registrert med i overkant av 32 900 straffbare forhold. I denne aldersgruppen var narkotikalovbrudd det mest registrerte forholdet, se Figur 6.

Figur 6: Antall straffbare forhold i Norge fordelt på kriminalitetstype og kjønn for barn og unge* mellom 18- 22 år i 2016.

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft, hvilket har medført brudd i tidsserien. Se metodeavsnittet. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen*, *Miljø*, *Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet, eller domfelt for straffbare forhold.
Kilde: PAL STRASAK

Når de straffbare forholdene blant unge mellom 18-22 år fordeles på kjønn blir det synlig at majoriteten av forholdene innen de ulike kriminalitetstypene var knyttet til gutter, se Figur 6. Guttene sto for 76 prosent av alle registrerte vinningslovbrudd, og 99 prosent av alle registrerte seksuallovbrudd. Innen de andre kriminalitetstypene sto guttene for 85-92 prosent av alle de registrerte forholdene.

Narkotikalovbruddene utgjorde 25 prosent av de totalt 32 948 forholdene som var registrert på denne aldersgruppen i 2016, se Tabell 6. Også innenfor denne aldersgruppen utgjorde bruk av narkotika den største andelen, med 41 prosent av samtlige forhold innenfor narkotikalovbruddene. Trafikklovbruddene var den nest største kriminalitetstypen blant 18-22-åringene og utgjorde 24 prosent av alle registrerte trafikkforhold.

Tabell 6: Registrerte straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 18-22 år i 2016, fordelt på kriminalitetstype og statistikkgruppe.

Personer 18-22 år i 2016				
Kriminalitets- type	Andel av totalt antall lovbrudd	De største statistikkgruppene innenfor kriminalitetstype	Straffbare forhold innenfor kriminalitetstype	
			Antall	Andel
NARKOTIKA	25 %	Narkotika, bruk	3351	41 %
		Gml - Narkotika (§ 162,1. ledd), og Ny - Narkotikaovertrødelse	2746	33 %
		Narkotika, besittelse	1626	20 %
		Øvrige statistikkgrupper		6 %
SEKSUAL- LOVBRUDD	3 %	Gml - Voldtekt (§ 192,1. og 2. ledd), og Ny - Voldtekt til samleie, og Voldtekt uten samleie	262	28 %
		Gml - Seksuell handling mm med barn u/16 år (§ 200,2. ledd), og Ny - Seksuell handling og Seksuelt krenkende atferd overfor barn u/16 år	213	23 %
		Gml - Seksuell omgang med barn u/16 år (§ 196), og Ny - Seksuell og grov seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år	135	14 %
		Øvrige statistikkgrupper		35 %
SKADEVERK	4 %	Ny - Skadeverk på eller i bygning	468	40 %
		Gml - Skadeverk bil/motorsykel/moped (§ 291), og Ny - Skadeverk på/i motorkjøretøy eller annet transportmiddel	389	33 %
		Ny - Skadeverk på andre gjenstander (ikke tilh bygn, motorkj.tøy)	95	8 %
		Øvrige statistikkgrupper		48 %
TRAFIKK	24 %	Hastighet (§§ 5 OG 6)	1609	21 %
		Kjøring uten gyldig førerkort (§ 24,1. ledd)	1478	19 %
		Påvirket/beruset (§ 22,1. ledd)	1185	15 %
		Øvrige statistikkgrupper		45 %
VINNING	11 %	Gml - Naskeri, butikk (§ 391A), og Ny - Mindre tyveri fra butikk eller annet salgssted	797	22 %
		Gml - Tyveri fra butikk, og Ny - Tyveri fra butikk eller annet salgssted	480	13 %
		Gml - Brukstyveri bil Ny - Brukstyveri av bil	200	6 %
		Øvrige statistikkgrupper		59 %
VOLD	15 %	Gml - Legemsfornærmelse (§ 228,1. ledd), og Ny - Kroppskrenkelse	2014	41 %
		Gml - Trusler diverse (§ 227), og Ny - Trusler og Grove trusler	610	12 %
		Gml - Legemsbeskadigelse (§ 229), og Ny - Kroppsskade	455	9 %
		Øvrige statistikkgrupper		38 %
Andre lovbrudd	19 %	Gml - Forstyrrelse, alminnelig fred/orden (§ 350, 1. ledd), og Ny - Ordensforstyrrelse og Ordensforstyrrelse i selvforskyldt rus	1184	19 %
		Unnløte å etterkomme pålegg (Politiloven § 5)	945	15 %
		Gml - Bedrageri (§ 270), og Ny - Bedrageri og bedrageriforsøk	630	10 %
		Øvrige statistikkgrupper		56 %
Totalt				100 %

Merk at 1. oktober 2015 trådte ny straffelov i kraft hvilket har medført brudd i tidsserien, se metodeavsnittet. "Gml" og "Ny" refererer til statistikkgruppen innenfor gammel og ny straffelov.. I kriminalitetstypen *Andre lovbrudd* er kriminalitetstypene *Annen, Miljø, Arbeidsmiljø* og *Økonomi* inkludert, se forklaring i metodeavsnittet.

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.

Kilde: PAL STRASAK

Blant unge mellom 18-22 år ble 90 prosent av forholdene registrert på personer som har norsk statsborgerskap, se Tabell 7. Også blant denne aldersgruppen var *Polen* det nest hyppigste registrerte statsborgerskapet blant personer som var mistekt, siktet eller dømt for straffbare forhold i 2016.

Tabell 7: Antall straffbare forhold i Norge blant barn og unge* mellom 18-22 år fordelt på statsborgerskap. De ti mest forekommende statsborgerskapene i 2016.

Norge	29540
Polen	453
Somalia	333
Afghanistan	327
Russland	231
Eritrea	209
Litauen	203
Irak	176
Sverige	160
Syria	119
Totalsum	32948

*Barn og unge som er registrert mistenkt, siktet eller domfelt for straffbare forhold.
Kilde: PAL STRASAK

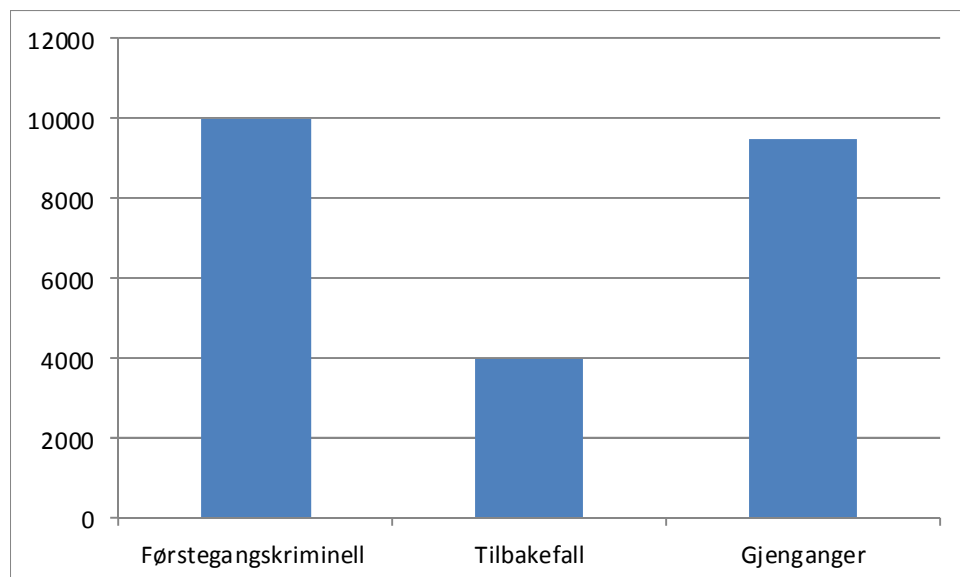
2.3 Førstegangskriminelle, tilbakefall og gjengangere

Majoriteten av barn og unge som blir anmeldt for et straffbart forhold, blir kun anmeldt for dette ene forholdet. I denne rapporten defineres førstegangskriminelle som barn og unge fra fylte 10 år til og med 22 år som har blitt registrert som mistenkt, siktet eller domfelt for kun et straffbart forhold i 2016. Barn og unge som har blitt registrert som mistenkt, siktet eller domfelt med to straffbare forhold, hvor minst et av forholdene er registeret i 2016, beskrives som tilbakefall. Datamaterialet følger personer som ble registrert med minst et straffbart forhold i 2016, tilbake til 2004. Av barn og unge som blir anmeldt for straffbare forhold er det noen som blir anmeldt gjentatte ganger.²⁴ Barn og unge under 23 år som ble registrert som mistenkt, siktet eller domfelt for tre eller flere straffbare forhold, hvor minst et av forholdene ble registrert i 2016, defineres her som gjengangere.

Figur 7 viser en oversikt over antall personer fra fylte 10 år til og med 22 år som er registrert som førstegangskriminelle, tilbakefall eller gjengangere. Totalt omfatter datamaterialet nærmere 23 500 barn og unge. Disse sto bak i overkant av 120 000 registrerte straffbare forhold. I underkant av 10 000 barn og unge ble registret som førstegangskriminelle i 2016. I underkant av 9 500 personer ble registrert som gjengangere. Det vil si at de fra fylte 10 år til og med 22 år ble registrert med minst ett straffbart forhold i 2016, men med totalt over tre straffbare forhold siden de fylte 10 år. Tilbakefall er den minste gruppen med i underkant av 4 000 barn og unge. Totalt ble 54 prosent av alle barn og unge i dette datamaterialet registrert med sitt første straffbare forhold i 2016.

²⁴ Personer kan registreres med flere straffbare forhold på samme tidspunkt. Dette medfører at personene i dette datamaterialet kan falle inn under kategorien tilbakefall eller gjenganger på bakgrunn av dette.

Figur 7: Antall barn og unge registrert som førstegangskriminelle, tilbakefall eller gjengangere*, n= 23 472.

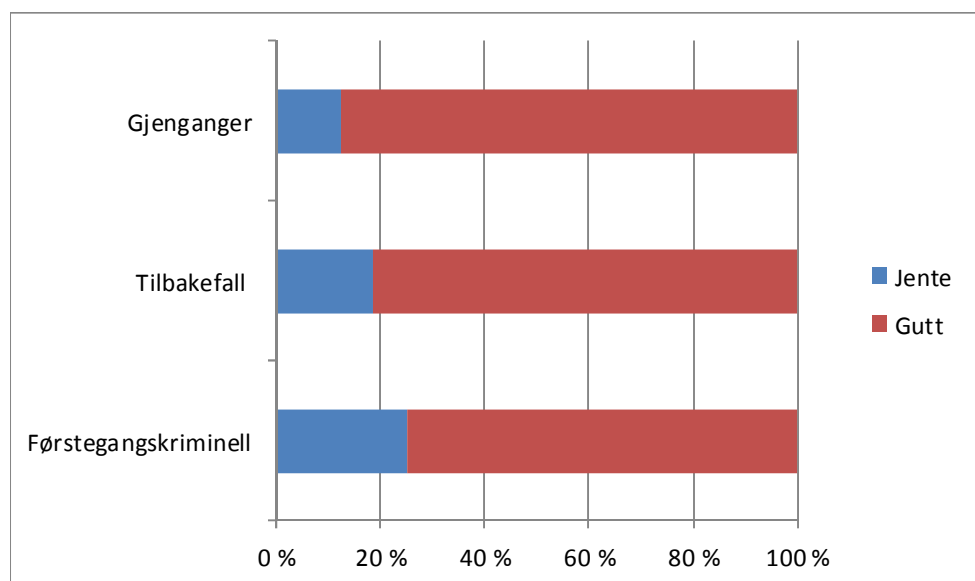

*For alle kategoriene må minst ett av de straffbare forholdene være registrert i 2016.
Kilde: PAL STRASAK

2.3.1 Kjønn, statsborgerskap og alder

Som det fremgår av figur 8 er andelen gutter størst i alle de tre kategoriene (førstegangskriminelle, tilbakefall og gjengangerne). Av de unge gjengangerne utgjorde andelen gutter 87 prosent (8303 i antall) og jentene 13 prosent (1191 i antall). Majoriteten av barn og unge innen de tre kategoriene hadde norsk statsborgerskap (90 prosent i alle kategoriene).

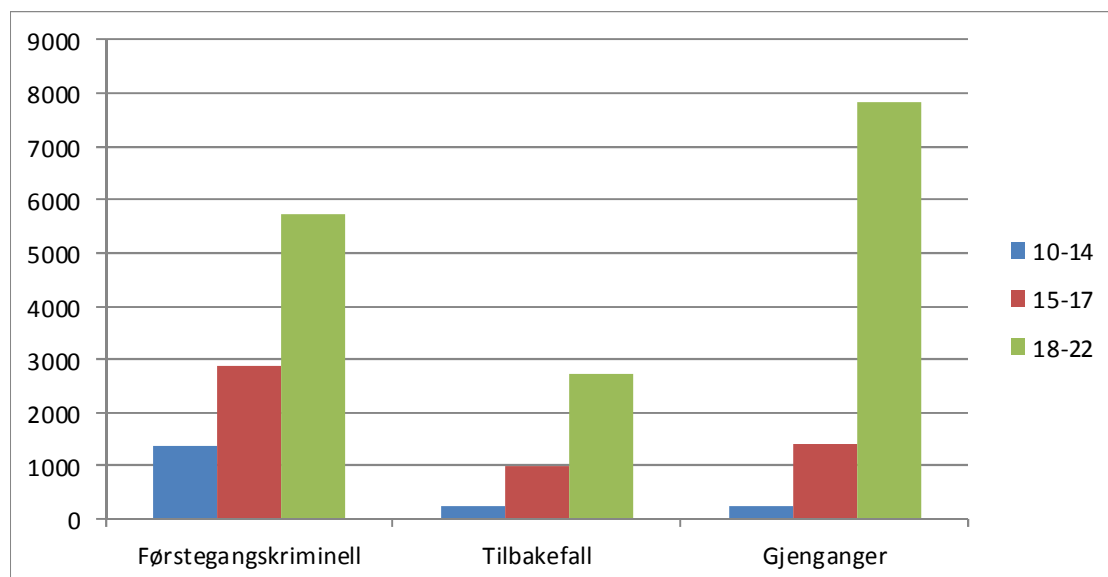
Figur 8: Prosentvis fordeling av kjønn for førstegangskriminelle, tilbakefall eller gjengangere*, n=23 472.

*For alle gruppene må minst ett av de straffbare forholdene være registrert i 2016.
Kilde: PAL STRASAK

Blant de 9 494 personene som ble registrert som gjengangere i dette datamaterialet, befant 7 818 personer seg i aldersgruppen 18-22 år, se Figur 9. Antall gjengangere i aldersgruppene 10-14 år og 15-17 år var henholdsvis 262 personer og 1 414 personer. Innenfor alle kategoriene er det flest personer i aldersgruppen 18-22 år.

Figur 9: Antall barn og unge registrert som førstegangskriminelle, tilbakefall eller gjengangere*, fordelt på aldersgrupper, n=23 472.

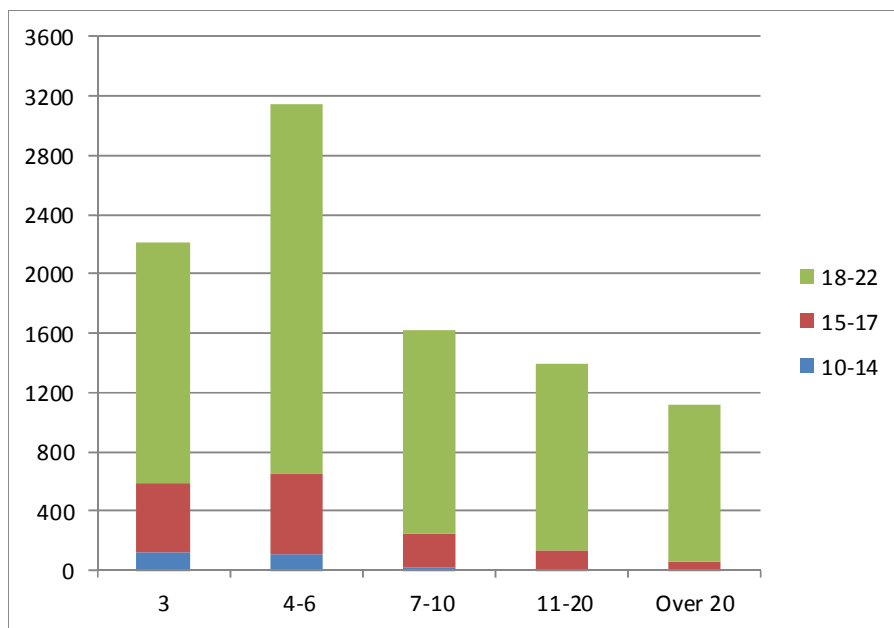
*For alle gruppene må minst ett av de straffbare forholdene være registrert i 2016.
Kilde: PAL STRASAK

2.3.2 De unge gjengangernes straffbare forhold

Gjengangerne som er representert i denne rapporten sto bak i overkant av 103 000 av de registrerte straffbare forhold i perioden 2004-2016. Dette utgjorde 86 prosent av alle de registrerte straffbare forholdene i dette datamaterialet. Figur 10 viser fordelingen av antall unge gjengangere etter aldersgruppe og antall straffbare forhold de er mistenkt, siktet eller domfelt for. 2 216 barn og unge mellom 10 år til 23 år ble registrert med tre straffbare forhold, det vil si 23 prosent av de totalt 9 494 unge gjengangerne. Videre var det 3 141 barn og unge (33 prosent) som ble registrert med 4-6 forhold, 1 626 barn og unge (17 prosent) ble registrert med 7-10 forhold, 1 391 barn og unge (15 prosent) ble registrert med 11-20 forhold og 1 120 barn og unge (12 prosent) ble registrert med over 20 forhold.

I aldersgruppen 18-22 år var det 1 064 personer som var registrert med over 20 straffbare forhold. 56 barn og unge ble registrert med over 20 lovbrudd innenfor aldersgruppen 15-17 år. For aldersgruppen 10-14 år var det ingen registrerte gjengangere med over 20 registrerte straffbare forhold.

Figur 10: Antall gjengangere fordelt på aldersgrupper og antall registrerte straffbare forhold, n=9 494

Kilde: PAL STRASAK

Den registrerte kriminaliteten blant ungdom har blitt redusert de siste årene. Det kan som nevnt være mange årsaker til nedgangen, men en årsak kan være at det jobbes godt med oppfølging av barn og unge som mistenkes for straffbare forhold. Politiet har som tidligere nevnt et økende fokus på bekymringssporet. På den måten bidrar de i større grad til å stanse barn og unges negative utvikling før de havner i straffesakssporet. Eksempelvis kan barn under 15 år innkalles til en bekymringsamtale sammen med sine omsorgspersoner uten at det foreligger et anmeldt lovbrudd. Bekymringsamtale kan også benyttes overfor ungdom under 18 år selv om de ikke er anmeldt for et konkret forhold, men at det knytter seg bekymring til adferd og det kan være grunn til å tro at ungdommen har begått en straffbar handling. Dette bidrar til tidlig intervensjon ovenfor barn og unge, noe som står sentralt i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Bedre medisinsk behandling og oppfølging av ungdom med utagerende og/eller antisosial adferd kan også bidra til færre anmeldte forhold.

Problematikken knyttet til ungdom som begår gjentatt kriminalitet er ofte sammensatt. Studier peker på noen risikofaktorer som kan lede til straffbare forhold i tidlig alder.²⁵

- Oppvekstvilkår, som kan innebære en eller flere underliggende faktorer som kriminalitet i familien, barnet er utsatt for fysisk og/eller psykisk mishandling, rusmisbruk og/eller sykdom i familien, økonomiske problemer og fattigdom, og skilsmisse
- Individuelle forklaringer, som kan være genetikk og arv, atferdsforstyrrelser, egenskaper og oppførsel
- Det sosiale miljøet, hvor underliggende faktorer blant annet er venner og jevnaldrende, skole og nabolaget.

Det er viktig at det opparbeides god kunnskap om årsakene til at barn begår straffbare forhold, slik at det kan iverksettes gode, målrettede tiltak som forebygger at barn og unge begår kriminalitet.

2.3.3 Alternative straffereaksjoner

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er nye strafferettslige reaksjoner som skal brukes overfor lovbrøttere mellom 15 og 18 år. Målsettingen er nettopp å forebygge tilbakefall og gjengangerkriminalitet. De nye alternative straffereaksjonene trådte i kraft 1. juli 2014. For både ungdomsstraff og ungdomsoppfølging opereres det med gjenopprettende møter, hvor lovbrøtteren møter offeret, og andre personer som har vært berørt av forholdet, samt møter i oppfølgingsteam hvor det i

²⁵ Willoch, 2012

samarbeid med lovbryster bestemmes ulike tiltak som skal bidra til å forhindre ytterligere straffbare forhold.

For å se om de nye straffereaksjonene har den forventede effekt i å redusere gjengangerkriminaliteten er det viktig å følge utviklingen de nærmeste årene. Det finnes også andre alternative straffereaksjoner som ikke er aldersbetinget, og som kan brukes overfor barn og unge i målgruppen. Dette kan for eksempel være påtaleunntatelse med vilkår, betinget forelegg og oppfølging i konfliktråd.

3 Barn og unges digitale liv

3.1 Avgrensning og metode

Kriminalitetsbildet påvirkes av ulike faktorer. Noen av disse faktorene kan endre seg raskt og skape utfordringer i politiets arbeid. Det såkalte STØMP-rammeverket klassifiserer drivere for endring knyttet til fem hovedfaktorer: samfunn, teknologi, økonomi, miljø og politiske forhold.²⁶ Hver hovedfaktor består av ulike variabler som hver for seg eller sammen kan føre til endringer av et lands infrastruktur og endringer i det globale samfunnet.²⁷ Eksempelvis:

- Demografi, migrasjon og urbanisering vil kunne påvirke den globale samfunnsutviklingen.
- Utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologien kan ha betydning for samfunnsstrukturen.
- Den økende graden av internasjonal økonomi og de sosioøkonomiske forskjellene vil kunne påvirke det globale samfunnet.
- Klimaforandringer, økt press på naturressursene og hvordan samfunnet håndterer forurensing og avfallshåndtering vil påvirke miljøutviklingen.
- Økt samarbeid mellom europeiske land på den ene siden og ekstremisme og terrorisme på den andre, vil kunne påvirke den politiske utviklingen.

De ulike variablene innenfor disse hovedfaktorene vil også kunne påvirke kriminaliteten begått av barn og unge. I denne delen av rapporten vil vi se nærmere på hvordan utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologien:

1. Har påvirket hverdagen til barn og unge
2. Har påvirket kriminalitet blant barn og unge

Til dette arbeidet har vi fått bistand fra biblioteket ved Politidirektoratet og Politihøgskolen til å foreta systematiske søk rundt temaene. I søkene har de brukt søkebegrepene: *unge, ungdom, barn, tenåringer, adolescence, kids, teenagers, youth, kriminalitet, lovbrudd, crime, cybercrime, digital crime, internet crime, offender, lovbrystere, Norge, Norway, Nordic, Scandinavia, Western Europe, Vest-Europa*. Søkekildene de har benyttet er:

- *Idunn.no* (database med norske og nordiske fagtidsskrifter)
- *Norart* (referanser til artikler i ca. 450 norske og nordiske tidsskrifter og årbøker)
- *Google Scholar* (Google for akademisk litteratur)
- *Oria* (felles søkeportal til det samlede materialet som finnes ved de fleste norske fag- og forskningsbibliotek i Norge),
- *Duo* (åpen samling av digitale publikasjoner ved Universitetet i Oslo)
- *PIA* (Politihøgskolens digitale arkiv)

Litteraturreffene kan kategoriseres i fem overordnede hovedtemaer:

1. Generelt om kriminalitet knyttet til informasjons- og kommunikasjonsteknologien, og trussel-/risikovurderinger rundt disse lovbruddene

²⁶ INTERPOL (2011) *Environmental Scan*

<https://www.interpol.int/Media/Files/INTERPOL-Expertise/IGLC/INTERPOLENVIRONMENTALSCAN2011FINAL/>

²⁷ Politidirektoratet (2015) *Politiets omverdensanalyse 2015*

2. Barns bruk av teknologi, digitale produkter og ulike medier
3. Råd og veiledning til barn, foreldre og skoler
4. Digital mobbing
5. Digitale seksuelle overgrep og krenkelser, herunder seksuell utnyttelse av og overgrep mot barn via internett

I denne delen vil vi se nærmere på barns bruk av teknologi, digitale produkter og ulike medier, og utfordringer knyttet til digital mobbing og digitale seksuelle overgrep og krenkelser. Vi har også valgt å ta med noe overordnet om digital handel med narkotika og doping da flere politidistrikt er bekymret for utviklingen her.

3.2 Livet online

*"Evolusjonen innen trådløs teknologi og digitale produkter de siste tyve årene har vært makeløs sett i historisk perspektiv. [...] Det digitale livet er ikke en adskilt del av hverdagen, men en naturlig del av livet som gjør det vanskelig å skille mellom digitale og fysiske aktiviteter og handlinger. [...] Dagens mindrefårige vil ikke huske noe annet enn at internett er overalt og at produkter og mennesker kommuniserer digitalt."*²⁸

Sitatet er hentet fra NorSIS (Norsk senter for informasjonssikring) sin rapport om trusler og trender for 2016. I 2015 hadde over 80 prosent av Europas befolkning tilgang til internett.²⁹ I Norge hadde 96 prosent av befolkningen tilgang til internett.³⁰ Også for barn og unge i Norge er det digitale livet blitt en naturlig del av hverdagen. Barn og unge er nærmest fullintegret med internett og tilgang til ulike medier og digitale produkter, som datamaskiner, nettbrett, mobiltelefon eller smarttelefon og (andre) spillkonsoller. I 2015 hadde mer eller mindre alle barn i Norge mellom 9 og 19 år tilgang til internett.³¹ Omtrent 90 prosent av disse barna hadde tilgang til nettbrett, mens tilgangen til smarttelefon varierte med alder.³² I aldersgruppen 9-12 år hadde nærmere 70 prosent tilgang til smarttelefon, mens for barna mellom 13-15 år og barna mellom 16-19 år hadde henholdsvis 97 og 95 prosent tilgang til smarttelefon.

Ifølge Medietilsynets rapport *Barn og medier 2016* er det ingen kjønnsforskjeller i barns tilgang til internett og de ulike mediene og digitale produktene.³³ Guttene skiller seg imidlertid litt ut når det gjelder å spille spill. Generelt er guttene mer aktive og har derfor større tilgang til spillkonsoller hjemme enn jentene. Gutter bruker også betydelig mer tid på å spille spill enn jentene. Blant barna mellom 9 og 16 år som deltok i undersøkelsen er det kun tre prosent som ikke har tilgang på mobiltelefon.

Rapporten viser videre at barn og unge bruker internett til mange ulike aktiviteter. Uavhengig av alder er det mange barn og unge som bruker internett til å strøomme musikk og til ulike videotjenester, som for eksempel YouTube. Bruken av sosiale medier, eksempelvis Facebook og Twitter, sosiale bildetjenester, som Snapchat og Instagram, og søkemotorer, som Google, øker hos barn og unge dess eldre de blir. Omtrent 80 prosent av norske 9- til 16-åringer oppgir at de benytter Snapchat og Instagram, mens godt over 50 prosent oppgir å bruke Facebook.³⁴ Dette gjelder både for jentene og guttene, men en noe høyere andel jenter oppgir å bruke Snapchat og Instagram. Uavhengig av kjønn

²⁸ NorSIS (2016) *Trusler og trender*

https://norsis.no/wp-content/uploads/2016/07/trusler-og-trender-2016_final-c.pdf

²⁹ <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2015.pdf> Lesedato 28.11.2016

³⁰ <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/ikt/347> Lesedato 28.11.2016

³¹ <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/ikt/347> Lesedato 28.11.2016

³² <http://medienorge.uib.no/statistikk/aspekt/tilgang-og-bruk/389> og <http://medienorge.uib.no/statistikk/aspekt/tilgang-og-bruk/388> Lesedato 28.11.2016

³³ Medietilsynet (2016) *Barn og medier 2016, 9-16-åringers bruk og opplevelser av medier*

³⁴ For mer informasjon om utvalg og metode, se Medietilsynet (2016) *Barn og medier 2016, 9-16-åringers bruk og opplevelser av medier*

øker andelen som bruker Facebook og Snapchat med alderen, og omtrent alle 15- og 16-åringer bruker sosiale medier og bildetjenester.

Over 50 prosent av barn og unge bruker internett til å se nett-tv, blant annet Netflix, TV 2 sumo og NRK. Svært få ungdommer bruker internett til ulike datingtjenester eller til å se sider med porno og sex. Over 50 prosent av guttene mellom 15 og 16 år oppgir imidlertid å ha besøkt sider som viser porno eller sex.

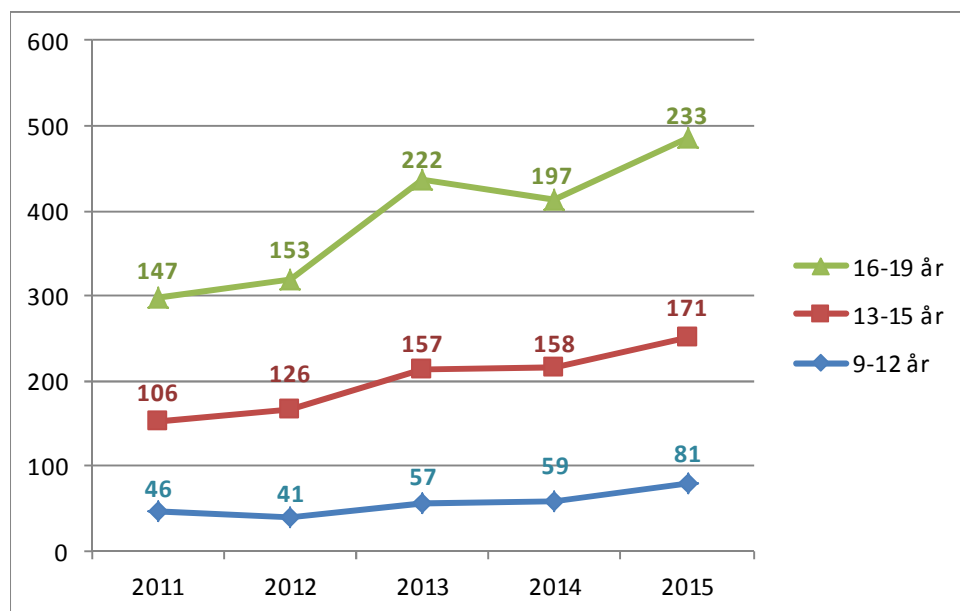
Barna bruker internett først og fremst til søkemotorer, sosiale medier og bildetjenester, videotjenester og musikkstrømming. I undersøkelsen oppga mellom 50 og 60 prosent av barna at de daglig brukte internett til sosiale bildetjenester (som SnapChat og Instagram), videotjenester (som YouTube), og musikkstrømming (som Spotify og Wimp). Godt over 40 prosent oppga at de en eller flere ganger om dagen "googlet"³⁵ ulike ting. Litt under 50 prosent av barna oppga at de daglig brukte internett til sosiale medier, som Facebook og Twitter.

Mobiltelefonen eller smarttelefonen bruker barn og unge først og fremst til å snakke, sende og motta tekstmeldinger. Mobiltelefonen brukes også til å ta og dele bilder, høre på musikk og spille spill, være på sosiale medier og søke opp informasjon. Generelt bruker eldre barn mobilen mer enn yngre barn. De eldre bruker mobiltelefonen/smarttelefonen spesielt til å være på sosiale medier.

Datamaskiner og nettbrett brukes gjerne til se filmer og TV-program eller til ulike nettsider, som nyhetssider, oppslagsverk, eller til e-post og nettsamtaler.

Medietilsynets undersøkelse viser altså at barn og unge bruker teknologien og digitale produkter til mange ulike aktiviteter. De omfattende aktivitetene vil også innebære at de vil bruke en del tid på nettet. Diagrammet under viser utviklingen i barn og unges tidsbruk på internett, målt i antall minutter per dag.

Figur 11: Utviklingen i barn og unges tidsbruk på internett 2011-2015, antall minutter per dag

Kilde: Medienorge

³⁵ Begrepet referer til å søke etter informasjon på internett uavhengig av søkemotor, se blant annet [https://en.wikipedia.org/wiki/Google_\(verb\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Google_(verb))

På en gjennomsnittlig dag i 2015 brukte alle (100 prosent) norske barn og unge mellom 13 og 19 år internett.³⁶ Som diagrammet viser brukte barna mellom 13-15 år i 2015 nærmere tre timer (171 minutter) daglig på internett, mens de mellom 16-19 år brukte nærmere fire timer (233 minutter) daglig. Sammenliknet med 2011 er det en økning på nærmere 40 prosent. Omtrent 80 prosent av barna mellom 9 og 12 år brukte internett daglig³⁷, men de yngre barna brukte betydelig mindre tid enn de eldre. I 2015 brukte 9- til 12-åringene i gjennomsnitt halvannen time daglig. Sammenliknet med 2011 er det en økning på over 40 prosent.

Medietilsynets undersøkelse bekrefter at barn og unge bruker mye tid på ulike medier. I spørreundersøkelsen ble barna spurt om hvor lang tid de hadde brukt på ulike aktiviteter eller medier dagen før undersøkelsen. 90 prosent av barna oppga at de hadde brukt internett, enten på datamaskin, nettbrett eller mobiltelefon. Nesten 40 prosent oppga at de hadde vært på nettet i to timer eller mer. Det samme gjaldt bruken av mobiltelefon. Nærmere 90 prosent av barna oppga at de hadde brukt mobilen dagen før, og 35 prosent hadde brukt den i to timer eller mer. Nesten 80 prosent av barna hadde brukt tid på sosiale medier og bildetjenester, men "bare" noe over 20 prosent hadde brukt to timer eller mer på dette.

SnapChat og Instagram dominerer de sosiale bildetjenestene. Omkring 80 prosent av barna oppga at de benytter disse. Fordelingen er relativt lik mellom kjønnene, men det er litt flere jenter enn gutter som bruker bildetjenestene. Blant de eldste barna, 15- og 16-åringene, oppga hele 90 prosent av jentene og over 70 prosent av guttene at de bruker sosiale bildetjenester en eller flere ganger daglig. Bruken av Snapchat øker med alderen og er høyest blant 15-16-åringene, både blant jentene og guttene. Snapchat benyttes av nesten samtlige jenter i alderen 15-16 år og av over 80 prosent av guttene i samme alder. Fra 12-årsalderen går andelen gutter som benytter Instagram ned, mens andelen jenter er forholdsvis jevnt høy også etter 12-årsalderen.

Facebook dominerer de sosiale mediene. Over 50 prosent av barna oppga at de bruker Facebook, og også her øker andelen med alderen. Det er noen flere jenter enn gutter som bruker sosiale medier hver dag, men for begge kjønn øker andelen som bruker disse daglig drastisk ved 12-13-årsalderen. Blant 15-16-åringene oppga nesten 90 prosent at de bruker sosiale medier en eller flere ganger om dagen.

Mange barn og unge bruker også tid på spill. Litt over 60 prosent av barna som deltok i Medietilsynets undersøkelse oppga at de dagen før hadde spilt ulike spill, enten på datamaskin, mobilen eller andre spillkonsoller. Under 20 prosent hadde brukt to timer eller mer på dette. Litt over 30 prosent av de spurte hadde svart at ikke hadde brukt tid på spill.

Selv om mange barn bruker mye tid i den digitale verden, er det også mange som treffer venner. Godt over 60 prosent av barna i undersøkelsen oppgav at de dagen før hadde truffet venner, enten hjemme hos hverandre eller utenfor hjemmene. Omtrent 40 prosent hadde brukt to timer eller mer på å være sammen med venner.

I undersøkelsen ble barna bedt om selv å vurdere tiden de hadde brukt på de ulike aktivitetene. De fleste barna mener at de bruker passe med tid. Totalt sett er barna mest kritisk til tiden de bruker på mobil- eller smarttelefon og/eller sosiale medier. Det er betydelige forskjeller mellom gutter og jenter hva gjelder egenvurderingen av tidsbruken. Jentene er mer kritiske enn guttene. Omtrent 40 prosent av jentene, mot 20 prosent av guttene oppga at de bruker for mye tid på mobil- eller smarttelefon. Andelene er litt lavere for tidsbruken på sosiale medier, men også her er det halvparten så mange gutter som jenter som mener de bruker for mye tid til dette.

³⁶ <http://medienorge.uib.no/statistikk/aspekt/tilgang-og-bruk/315> Lesedato 28.11.2016

³⁷ Ibid.

Motsatt skiller det å treffe venner utenfor nettet seg ut som en aktivitet. Her vurderte mange barn og unge at de hadde brukt for liten tid på fysisk å treffe venner. Litt over 30 prosent av både guttene og jentene oppga at de hadde brukt for liten tid.

Barna ble også spurt om foreldrenes tidsbruk på ulike aktiviteter. Omtrent 30 prosent mente at foreldrene brukte for mye tid på jobben og på mobil-/smarttelefon. 20 prosent av barna mente at foreldrene brukte for mye tid på sosiale medier.

Evolusjonen innen teknologien og de digitale produktene har med andre ord stor innvirkning på barn og unges hverdag. Barna i Norge i dag bruker mye av fritiden sin i den digitale verden. Det kan ha både positive og negative konsekvenser. Ifølge den europeiske undersøkelsen EU Kids Online vurderes Norge som et høyrisikoland.³⁸ Det innebærer at barn og ungdom i Norge bruker mye tid på internett, og samtidig har de en høy risiko for å oppleve noe negativt som en følge av denne bruken. I samme undersøkelse fremkommer det at norske foreldre engasjerer seg i barnas bruk av nettet og gir dem veiledning. I det videre skal vi se nærmere på tre negative (og alvorlige) følger av livet online: digital mobbing, digitale seksuelle krenkelser og overgrep, og digital handel med narkotika og doping.

3.3 Påvirker barn og unges digitale liv kriminaliteten blant dem? Eventuelt hvordan?

Justis- og beredskapsdepartementet har utarbeidet en strategi for å bekjempe kriminalitet knyttet til informasjons- og kommunikasjonsteknologi, forkortet til IKT-kriminalitet.³⁹ I denne defineres IKT-kriminalitet som lovbrudd som retter seg mot datasystemer og/eller -nettverk eller lovbrudd der sentrale forhold begås ved hjelp av datautstyr og/eller -nettverk. Også departementet viser til at den teknologiske utviklingen er en del av samfunnslivet og menneskers hverdagsliv. Det får betydning også for kriminaliteten, hvor ulike medier og/eller digitale produkter er blitt et vanlig element i mange ulike former for kriminalitet. Nyvinningene utnyttes i økende grad som verktøy i gjennomføringen av det som karakteriseres som tradisjonelle lovbrudd, eksempelvis narkotikalovbrudd og seksuelle overgrep.

Det digitale livet har imidlertid også skapt rom for nye former for kriminalitet, som for eksempel ulovlig deling av bilder, seksuelle utpressing (sextortion), ID-misbruk og ID-tyverier, datingsvindel, løsepengevirus, netthandel med narkotika og doping og innbrudd på kontoer i sosiale medier.

Som tidligere nevnt er bestillingen for denne rapporten en nasjonal analyse av barne- og ungdomskriminaliteten, med særlig oppmerksomhet mot unges digitale liv og hvordan det påvirker kriminaliteten. Medietilsynets og andre undersøkelser viser at barn og unge i dag bruker mye tid på ulike digitale aktiviteter. For denne rapporten er det imidlertid vanskelig å vurdere om, og eventuelt hvordan det påvirker lovbrudd blant barn og ungdom.

For det første antas det å være store mørketall for det faktiske omfanget av IKT-kriminalitet.⁴⁰ Anmeldelseshyppigheten vil kunne være varierende ut fra hvilke typer lovbrudd det er snakk om, og av ulike årsaker er det generelt mange lovbrudd som ikke anmeldes. Den registrerte kriminaliteten vil derfor ikke reflektere hele kriminalitetsbildet. En årsak til at IKT-lovbrudd ikke anmeldes kan være manglende tiltro til politiet.⁴¹ En viktig forutsetning er derfor at politi og påtalemyndighet har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse både om folks, herunder barn og unges, digitale liv og til å bekjempe IKT-kriminaliteten. Politiet må kunne arbeidet på internett og behandle elektroniske spor, og samtidig ha det nødvendige tekniske utstyret og programvaren.⁴²

³⁸ EU Kids Online (2014) *Findings, methods, recommendations* <https://isedesignunit.com/EUKidsOnline/index.html?r=64>

³⁹ Justis- og beredskapsdepartementets strategi for å bekjempe IKT-kriminalitet, Justis- og beredskapsdepartementet https://www.regjeringen.no/contentassets/8de0db6aff3e4dd79c92519057af690f/strategi_ikt-kriminalitet.pdf

Datakriminalitet er også et begrep som blir benyttet.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Næringslivets sikkerhetsråd (2016) *Mørketallsundersøkelsen 2016*

http://www.nsr-org.no/getfile.php/Bilder/M%C3%B8rketallsunders%C3%B8kelsen/morketallsundersokelsen_2016.pdf

⁴² Justis- og beredskapsdepartementets strategi for å bekjempe IKT-kriminalitet, Justis- og beredskapsdepartementet

For det andre har ikke politiet statistikkverktøy som viser bruken av datautstyr og/eller –nettverk. I PAL for STRASAK som er benyttet for å innhente statistikk over lovbrudd begått av barn og unge mellom 10 og 22 år, er det ikke mulig å se om og eventuelt på hvilken måte teknologi eller digitale produkter er blitt benyttet. For å undersøke dette må det gjøres en manuell dybdeundersøkelse av saker, noe som ikke har vært mulig innenfor rammene av denne rapporten. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig å utvikle hensiktsmessige statistikk-koder. For å få presis statistikk må det også utarbeides gode veiledninger og tydelige rutiner for registreringene.

For det tredje er det forsket lite på sammenhengen mellom barn og unges digitale liv og om dette påvirker kriminaliteten. Da vi igangsatte arbeidet med rapporten foretok vi noen enkle innledende litteratursøk på internett som en "temperaturmåling" på temaet. Vi fikk opp svært få treff, noe som indikerer at det er skrevet lite om hvordan barn- og unges liv på nett påvirker lovbruddene blant dem. Det er mulig at søkebegrepene vi valgte (se punkt 3.1) var for vide, og litteraturreffene må derfor ses i lys av det. Men med forbehold om upresise søkeord ble vår hypotese om at det er forsket lite på sammenheng mellom hvordan barn og unges digitale liv påvirker kriminaliteten blant dem, likevel et godt stykke på vei bekreftet. Ingen av litteraturreffene behandler dette temaet spesifikt. Det er derimot mulig å si noe indirekte om hvilke lovbrudd barn og unge begår. Det er forsket relativt mye på barn og unge som utsatte for kriminalitet, og en del av denne kriminaliteten er begått av andre barn og unge. I litteraturreffene er det som nevnt to temaer som utkrystalliserer seg. Det er digital mobbing og digitale seksuelle overgrep og krenkelser. Disse fenomenene kan i stor grad overlappe hverandre, men vi har valgt å behandle dem hver for seg.

Som del 1 viser har den registrerte barne- og ungdomskriminaliteten vært synkende de siste årene. Noen politidistrikt mener å se at denne nedgangen sammenfaller noenlunde i tid med at ulike sosiale medier og digitale produkter for alvor har tatt plass i barn og unges hverdagsliv. Det er usikkert om dette henger sammen, men flere politidistrikt melder om en økning i lovbrudd hvor datautstyr og/eller –nettverk er benyttet. Politiet har også enkeltstående eksempler som viser at unge har begått IKT-kriminalitet, eksempelvis datainnbrudd og bedrageri via internett. I samsvar med litteraturreffene erfarer også politiet at barn og unge har utfordringer knyttet til digital mobbing og digitale seksuelle krenkelser og/eller overgrep.

Både forskningen og politiet erfarer med andre ord at barn og unges liv i det digitale rommet skaper nye arenaer for blant annet mobbing og seksuelle overgrep og/eller krenkelser. I tillegg mener noen politidistrikt at den teknologiske utviklingen kan gjøre det enklere for barn og unge å få tilgang til rusmidler og doping.

3.3.1 Digital mobbing

Mobbing har fått økt oppmerksomhet de siste tiårene, særskilt etter at regjeringen Bondevik i 2002 iverksatte *Manifest mot mobbing*. Dette er et forpliktende samarbeid mellom flere organisasjoner hvor disse skal forbygge og hindre mobbing blant barn og unge i Norge. Siden 2002 har det vært lansert flere manifeste og tiltaksplaner, og i januar 2015 signerte regjeringen Solberg *Partnerskap mot mobbing* sammen med 12 sentrale organisasjoner i skole og barnehage.⁴³ Disse har sammen med regjeringen forpliktet seg til å arbeide sammen mot mobbing og for et godt læringsmiljø.

I 2009 ble Norges største kampanje mot digital mobbing lansert, *brukhue.com*.⁴⁴ Kampanjen besøker norske skoler og snakker med barn og skoler om digital mobbing og nettvett. Målet er å forbygge mobbing via nett ved å engasjere og bevisstgjøre barn, unge og voksne om nettvett.⁴⁵

⁴³ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nytt-partnerskap-mot-mobbing/id2470537/> Lesedato 30.11.16

⁴⁴ <http://www.barnevakten.no/article/696> og <http://brukhue.com/> Lesedato 30.11.16

⁴⁵ <http://brukhue.com/> Lesedato 30.11.16

Selv om det er flere likheter mellom digital mobbing og tradisjonell mobbing, diskuteres det innen forskningen om disse to formene skal behandles som to separate fenomener eller om de er deler av samme problem.⁴⁶ Det kan for eksempel være vanskelig å vurdere ironi og spøk i tekstbasert kommunikasjon og en enkelt handling kan ha omfattende og alvorlige konsekvenser for den utsatte. Det er også andre utfordringer ved digital mobbing. Ved tradisjonell mobbing skjer mobbingen ansikt-til-ansikt. Ved digital mobbing kan mobberen lettere opptre anonymt, og den utsatte slipper aldri helt unna, meldinger kan komme uansett hvor han/hun befinner seg.⁴⁷ Digital isolasjon er en ny form for sosial ekskludering.⁴⁸ Det ligger mye sosial bekreftelse i venneforespørsler, invitasjoner, kommentarer og "likes".

Digital mobbing kan skje på flere ulike måter, eksempelvis SMS`er, telefonsamtaler, deling av video(er) og bilde(r), ved bruk av e-post, chatte-tjenester, eller nettsider opprettet med formål å sverte eller såre noen. Den kan også skje gjennom at det legges ut uønskede bilder eller videoer på internett, uønskede kommentarer på sosiale nettverkssider eller på blogg.

Omfang

EU Kids Online er en serie europeiske undersøkelser av barn og ungdoms bruk av internett.⁴⁹ I en undersøkelse fra 2011 oppga seks prosent (av ca. 25 000 barn mellom 9-16 år fra 25 europeiske land) at de hadde blitt utsatt for digital mobbing det siste året.⁵⁰ Tre prosent svarte at de hadde mobbet andre via internett. I en oppdatert undersøkelse fra 2014 (men da med 3 500 barn mellom 9-16 år fra syv europeiske land) hadde andelen barn som oppga å ha blitt digitalt mobbet økt til 12 prosent.⁵¹

Internasjonale studier har vist en adskillig høyere forekomst av digital mobbing enn norske studier og selvrapporteringsundersøkelser.⁵² Art og omfang kan variere fra ulike studier, og noe av årsaken kan nettopp skyldes ulik bruk av definisjoner og operasjonaliseringer av fenomenet.

Medietilsynets undersøkelser om barn og medier har blitt gjennomført fem ganger i løpet av siste tiår og er således en kilde som burde kunne indikere utviklingen. I siste undersøkelse understrekes det imidlertid at barn og unges digitale mediebruk er i så rask utvikling at det kreves vesentlige endringer i spørreskjemaet for hver undersøkelse.⁵³ Dette gjør det vanskelig å sammenligne resultater over tid innen ulike temaer. Medietilsynet undersøker både hvor mange som har lagt merke til at andre blir utsatt for mobbing, trusler og utestengning, som selv er blitt mobbet og som mobber andre.

I siste undersøkelse, fra 2016, oppga en fjerdedel av barna at de hadde opplevd å bli utsatt for mobbing, trusler eller utestengning digitalt:

- 25 prosent oppga at de hadde blitt mobbet eller at noen hadde vært slemme mot dem, og opp mot ti prosent hadde vært utsatt for dette månedlig eller oftere.
- Opp mot 20 prosent oppga at de hadde blitt truet, og fem prosent hadde blitt truet månedlige eller oftere.
- 20 prosent hadde opplevd at andre hadde lagt ut bilder av dem som gjorde dem trist eller sint, og fire prosent hadde vært utsatt for dette månedlig eller oftere.
- 25 prosent oppga at de hadde blitt utestengt eller ikke fått delta i aktiviteter, og opp mot 10 prosent hadde opplevd dette månedlig eller oftere.

⁴⁶ Hellevik, Per og Øverlien, Carolina (2013) *Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge. En kunnskapsoversikt 2013*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

<https://www.nkys.no/content/uploads/2015/08/digital-mobbing-blant-barn-og-ungdom-i-norge-fulltekst21.pdf>

⁴⁷ Staksrud, Elisabeth (2013) *Digital mobbing: hvem, hva, hvordan, hvorfor – og hva kan skolen gjøre?* Oslo: Kommuneforlaget

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Undersøkelsene utføres av *EU Kids Online network* og koordineres av London School of Economics and Political Science: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>

⁵⁰ Livingstone, Sonja, Haddon, Leslie, Görzig, Anke, og Ólafsson, Kjartan (2010) *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: key findings from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*

⁵¹ Mascheroni, Giovanna og Ólafsson, Kjartan (2014) *Net children, go mobile. Risks and opportunities*

⁵² Hellevik og Øverlien, 2013

⁵³ Medietilsynet (2016) *Barn og medier 2016, 9-16-åringers bruk og opplevelser av medier*

Andelen 9–16-åringer som selv oppga at de hadde mobbet, truet eller utestengt andre via mobil, internett eller spill er betydelig lavere enn de som selv har blitt mobbet eller de som har vært oppmerksomme på at andre har blitt mobbet. I undersøkelsen oppga ti prosent at de hadde vært slemme med eller mobbet andre, og to prosent at de hadde gjort dette månedlig eller oftere.

Ungdatas undersøkelse fra 2016 viser en viss sammenheng mellom tiden barn og unge bruker på digitale aktiviteter og mobbing.⁵⁴ Barn og unge som ikke blir mobbet bruker mindre tid på nett og digitale medier/aktiviteter enn de som blir mobbet. Kontrasten er enda større for dem som mobber andre. *"De som aldri mobber andre bruker vesentlig mindre tid foran en skjerm enn de som mobber."*⁵⁵

Mobbing, både tradisjonell og digital, er straffbart. Mobbing som oppfattes som skremmende, plagsom eller hensynsløs kan straffes etter straffeloven § 266.⁵⁶ Mobbing er likevel et område hvor mange kvier seg eller ikke ønsker å anmelde forholdet. Det kan også være gode grunner til at mobbing ikke bør løses gjennom en strafferettslig behandling.

Som vist i del 1 var det en betydelig andel barn og unge mellom 10-17 år som i 2016 ble anmeldt for skremmende, plagsom og hensynsløs atferd. Til denne rapporten har det ikke vært mulig å innhente informasjon og foreta analyser av hvor stor andel av disse sakene som vil omfatte mobbing, herunder digital mobbing.

I tillegg til at politiet skal etterforske anmeldte saker om trakassering, er politiet en viktig aktør i arbeidet med å hindre og forebygge mobbing. Politidistrikt og Kripos er aktiv på sosiale medier og/eller andre arenaer og informerer blant annet om mobbing. Politiet kan også ha samtaler med barn og unge (og foreldre) som blir mobbet og/eller mobber. Et spesielt forebyggende verktøy er den tidligere omtalte bekymringssamtalen.

Flere politidistrikt mener at den digitale mobbingen er økende. Politiet erfarer at mange barn og unge utsettes for krenkelser, trakassering, trusler og ulike typer utpressing via sosiale medier. Ofte opprettes det falske profiler slik at mobberne kan opptre anonymt. Det vanskeliggjør både det forebyggende arbeidet og en eventuell etterforskning.

Konsekvenser

I Ungdatas undersøkelse fra 2016 oppgir omtrent 90 prosent av norske tenåringer (13-19 år) at de ikke opplever å bli mobbet.⁵⁷ Ifølge Folkehelseinstituttet utsettes likevel over 60 000 barn og unge for mobbing hver dag.⁵⁸ For de som rammes er mobbing et stort problem og medfører en betydelig økt risiko for å utvikle psykiske plager og lidelser, også i voksen alder.⁵⁹

Selv om det diskuteres om tradisjonell og digital mobbing bør behandles som to separate fenomener, har flere studier påvist at det er høy grad av overlapp mellom tradisjonell og digital mobbing.⁶⁰ Forskere har derfor argumentert for at dette gjør det vanskelig å skille spesifikke skadevirkninger ved digital mobbing fra tradisjonell mobbing. Studier om tradisjonell mobbing har påvist at mobbing kan føre til lidelser som depresjon, suicidalitet, ensomhet og/eller angst.

I Ungdatas undersøkelse skilles det ikke på digital og tradisjonell mobbing. Det er dessuten viktig å ta i betraktning at undersøkelsen baserer seg på selvrapportering. Den trekker likevel frem noen interessante "sætrekk" ved tenåringer som mobber andre, og mobberne bruker som nevnt mer tid på

⁵⁴ Bakken, 2016

⁵⁵ Ibid., side 55

⁵⁶ § 390 a etter gammel straffelov

⁵⁷ Bakken, 2016

⁵⁸ Folkehelseinstituttet <https://www.fhi.no/fp/barn-og-unge/oppvekst/fakta-om-mobbing-blant-barn-og-unge/> Lesedato 13.12.2016

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Hellevik og Øverlien, 2013

digitale medier og aktiviteter enn de som ikke mobber. Sammenliknet med de som ikke er involvert i mobbing oppgir de som mobber andre at de:

- Er minst fornøyd med foreldrene sine.
- I mindre grad er orientert mot hjemmearenaen og mer orientert mot utearenaer.
- I større grad mangler nære venner.
- Er betydelig mindre fornøyd med nærmiljøet.
- Trives langt dårligere på skolen.
- Skulker oftere.
- Har vesentlig flere fysiske helseplager og depressive symptomer.
- Røyer (tobakk og hasj) oftere og drikker oftere alkohol.
- Blir oftere skadet på grunn av vold.
- Er langt mindre lovlydige.

3.3.2 Digitale seksuelle krenkelser og overgrep

Det blir ofte tatt for gitt at ungdom bruker internett til å utforske pornografi og sex. I EU Kids Onlines undersøkelse fra 2011 oppga 14 prosent av barna å ha sett/vært på pornografiske eller "åpenbart" seksuelle nettsider.⁶¹ Medietilsynets siste undersøkelse fra 2016 viser imidlertid at få norske barn og unge bruker internett til å se porno- eller sex-sider.⁶² Majoriteten som besøker denne type sider månedlig eller oftere er gutter på rundt 16 år. På den annen side mener både forskere og politiet at dagens ungdomsmiljøer og ungdomskulturer er blitt seksuelt krevende og vanskelige.⁶³ Det er blant annet blitt en økende aksept blant barn og unge å ta utfordrende bilder av seg selv og sende dem eller legge dem ut på sosiale medier. Internettets og de digitale produktenes store "dekningsgrad" legger dessuten godt til rette for denne delingskulturen. I kjølvannet av denne utviklingen har det oppstått nye fenomener og nye utfordringer, eksempelvis "sextortion" og "sexting".

"Sextortion" er utpressing, økonomisk eller at offeret må fortsette å utføre seksuelle handlinger, som følge av at offeret har blottstilt seg seksuelt foran nettkamera eller på chatte- eller datingsider.⁶⁴

"Sexting" er en kombinasjon av "sex" og "teksting" og refererer til å sende og motta meldinger av seksuell karakter. "Sexting" kan også omfatte mobbing og såkalt hevnporno ved at seksuelle bilder og intim informasjon publiseres i sosiale medier.⁶⁵

"Sexting" er i seg selv ikke ulovlig, men kan legge til rette for eller føre til alvorlige lovbrudd. Det være seg utpressing/sextortion, mobbing, seksuelle overgrep, vold og trusler – både digitalt og "analogt"/fysisk. En annen, ikke nødvendigvis ulovlig, konsekvens er uønskede seksuelle kommentarer eller pågåenhet. Barnelokking derimot, eller "grooming", er en svært alvorlig kriminalitetsform som barn og unge kan utsettes for. Barnelokking er voksne som utgir seg for å være barn, og som tar kontakt og kommuniserer med barn via internett med den hensikt å utnytte eller misbruke barnet seksuelt.

Det har de siste årene blitt utført flere studier som behandler omfang og konsekvenser av "sexting", de fleste er internasjonale. En god oppsummering av studiene er: *"What is clear is that there can be very serious and dangerous consequences to sexting, including victimization and increased sexual/sexualized behavior."*⁶⁶

⁶¹ Livingstone, Haddon, Görzig og Ólafsson, 2010

⁶² Medietilsynet (2016) *Barn og medier 2016, 9-16-åringers bruk og opplevelser av medier*

⁶³ Lægland, Tonje Mølmen (2016) Nettvett blant unge jenter. En surveyundersøkelse om deling av lettkledde/nakenbilder blant unge jenter. Universitetet i Oslo: Masteroppgave, Institutt for spesialpedagogikk

Salto (2016) *Barne- og ungdoms-kriminaliteten i Oslo. Rapport basert på data fra 2015*

⁶⁴ Kripos (2016) *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*

⁶⁵ Salto (2016) *Barne- og ungdoms-kriminaliteten i Oslo. Rapport basert på data fra 2015*

⁶⁶ [http://www.upkbs.ch/lehre/forschung/forensik/lehre/Documents/Prof.%20Saleh Boston 230814 Adolescent%20Behavior%20in%20the%20Digital%20Age.pdf](http://www.upkbs.ch/lehre/forschung/forensik/lehre/Documents/Prof.%20Saleh%20Boston%20230814%20Adolescent%20Behavior%20in%20the%20Digital%20Age.pdf) side 32

Omfang

I EU Kids Online 2011 oppga 15 prosent av 11-16-åringene at de hadde mottatt seksuelle meldinger, og tre prosent oppga at de hadde sendt eller postet denne type melding. En god del hadde blitt betydelig opprørt av meldingen(e), men mange av ungdommene hadde reagert konstruktivt. Omtrent 40 prosent hadde blokkert personen som hadde sendt den og/eller slettet meldingen.

Den økende aksepten blant barn og unge til å legge ut utfordrende bilder av seg selv og "sextingen" fører ofte til at barn og unge får uønskede seksuelle kommentarer eller pågåenhet fra andre. Sentralt i Medietilsynets undersøkelse står barn og unges delingskultur og den uønskede seksuelle oppmerksomheten.

Det var kun de eldste barna, 13-16-åringene, som ble spurt om erfaringer med uønskede seksuelle kommentarer eller pågåenhet:

- Litt over 20 prosent oppga at de hadde opplevd å få uønskede kommentarer via internett, seks prosent hadde fått det månedlig og tre prosent hadde fått det en eller flere ganger i uka.
- En betydelig større andel av jentene hadde opplevd dette, nesten 30 prosent mot 13 prosent av guttene.
- 40 prosent av jentene i 16-årsalderen oppga at de hadde fått uønskede seksuelle kommentarer.

I likhet med EU-undersøkelsen ble også barna i Medietilsynets undersøkelse spurt om hvordan de reagerte og agerte på kommentarene:

- Over 40 prosent oppga at de ikke brydde seg og at det ikke skjedde noe spesielt.
- 40 prosent oppga at de blokkerte personen.
- 35 prosent oppga at de synes det var ekkelt å få seksuelle kommentarer.
- Flere jenter enn gutter oppga at de opplevde ubehag eller følte at det var ekkelt.

Naturlig nok var det også kun de eldste barna, 13-16-åringene, som ble spurt om de hadde sendt nakenbilde(r) av seg selv:

- Nesten 10 prosent oppga at de hadde sendt bilde(r).
- Kjønnforskjellene var forholdsvis små, men andelen øker med alderen.
- Majoriteten sender bildet/bildene til kjæresten eller venner.
- Flere av jentene oppga at de hadde følt seg presset til å sende bilde(r), mens omtrent ingen av guttene hadde følt seg presset.

NOVA (Velferdsforskningsinstituttet, Høgskolen i Akershus og Oslo) har med utgangspunkt i tallene fra Ungdata-undersøkelsene utgitt en rapport som beskriver de sosiale forskjellene blant unge i Norge.⁶⁷ I NOVAs studie oppgir kun et mindre antall, tre prosent, at de har opplevd å få spredt nakenbilder av seg selv på sosiale medier. De mest utbredte digitale krenkelsene er "sexting" eller at andre uoppfordret har vist dem seksuelt ubehagelige bilder eller ting, eller at andre har spredt seksuelle rykter. Også i NOVAs studie har flere jenter enn gutter rapportert om seksuelle krenkelser, men kjønnforskjellen er en god del mindre enn i andre studier.⁶⁸

Verken i EU Kids Onlines eller Medietilsynets undersøkelse blir det diskutert spesifikt hvem som har vært avsendere av de uønskede seksuelle kommentarene. Avsenderne kan derfor være alt fra ubetenksomme jevnaldrende til voksne som har en intensjon om å forgripe seg på barn. Et sentralt funn i en britisk studie fra 2012 er at jevnaldrende kan utgjøre en like stor trussel eller risiko som fremmede.⁶⁹ Fokuset og budskapet til barn og unge har vært at de må være på vakt og ta

⁶⁷ Bakken, Anders, Frøyland, Lars Roar, Sletten, Mira Aaboen (2016) *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* NOVA Rapport 3/16

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ringrose, Jessica, Gill, Rosalind, Livingstone, Sonia og Harvey, Laura (2012) A qualitative study of children, young people and 'sexting'. London: NSPCC

forhåndsregler for å unngå at fremmede tar kontakt når de er på nettet. Det er imidlertid større risiko for at det er jevnaldrende som utsetter barn og unge for uønsket seksuell oppmerksomhet og press, eller krenkelser og overgrep.

*"Rather, the problems posed by sexting come from their peers – indeed, from their 'friends' in their social networks [...] The success of e-safety campaigns is evident in teenagers' awareness of practices to reduce online risk from strangers, and it is time to shift the focus towards reducing risk from known peers."*⁷⁰

Barn og unges lave terskel for å dele privat eller intim informasjon om seg selv på sosiale medier kan nettopp være et uttrykk for en manglende skepsis eller erkjennelse av at venner og bekjente i sosiale nettverk kan utgjøre en risiko. Medietilsynets undersøkelse tar opp et par temaer som er relevante i denne sammenhengen. Mange barn og unge legger ut informasjon på nettet eller mobilen som de senere angrep på og/eller at de deler passordene sine til sosiale medier med venner/venninner:

- 30 prosent av barna oppga at de hadde sendt eller lagt ut tekst, bilder eller videoer som de i etterkant angrep på.
- Omtrent 20 prosent svarte at de kjente til passordet på sosiale medier til en eller flere av vennene sine.

Både andelen barn som legger ut informasjon de senere angrep på og som kjenner passordet til venner, økte dess eldre de ble. Jevnt over oppga flere jenter enn gutter at de hadde delt informasjon som de angrep på og at de hadde delt passordet sitt.

Også mange norske barn og unge agerer konstruktivt når de har lagt ut informasjon de angrep på. En svært høy andel, godt over 80 prosent, tar initiativ og får slettet informasjon de angrep på at de har sendt eller lagt ut. Mange av 13-16-åringene forholder seg dessuten aktivt til personverninnstillingene sine. Omtrent tre av fire tenåringer oppga at de hadde justert på disse på sosiale medier, for eksempel avgrenset hvem som kunne se profilen og statusoppdateringene deres og hvilke bilder de la ut på Facebook.

Videresending av informasjon uten samtykke er et annet alvorlig aspekt ved barn og unges delingskultur. Mer om dette i punkt 3.3.4.

Overgrep som ikke involverer fysisk kontakt mellom overgriper og offer er på lik linje med fysiske overgrep straffbart. Ifølge Kripos er digitale seksuallovbrudd økende.⁷¹ I tillegg til de tidligere nevnte lovbruddene "sextortion" og barnelokking, er nedlasting og deling av overgrepsmateriale, og bestilling og strømming av seksuelle overgrep en økende utfordring. "Sexting" er som nevnt i seg selv ikke ulovlig, men kan føre til uønsket seksuell oppmerksomhet og i verste fall til overgrep. Seksuallovbrudd straffes etter straffeloven §§ 291-320.

Det er en del barn og unge som begår seksuallovbrudd. Av de totalt 43 300 anmeldte forholdene i 2016 utgjorde seksuallovbruddene bort i mot 1 900. I likhet med digital mobbing er det ikke mulig å hente inn informasjon og foreta analyser av andelen overgrepssaker som er internettrelaterte.

Barn og unge som begår seksuelle overgrep, ofte omtalt som unge overgripere, har fått økt oppmerksomhet det siste tiåret. Studier har estimert at omkring 30 prosent av alle seksuelle overgrep er begått av personer under 18 år, og at opp mot 50 prosent av alle overgrep mot barn begås av en ung overgriper.⁷² Som det fremkommer i del 1 og tabellene 2, 4 og 6 utgjorde seksuallovbruddene

⁷⁰ Ibid., side 7

⁷¹ Kripos (2015) *Trendrapport 2016*

⁷² Bendiksbj, Olav Henriksson (2008) *Å forstå unge overgripere: Tilknytningsstrategier og utviklingshistorie*. Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 6, 2008:735-738, og

størst andel blant de yngste barna. For 10-14-åringene utgjorde seksuallovbruddene ti prosent av samtlige anmeldte forhold, for 15-17-åringene syv prosent, og for de mellom 18 til 22 år utgjorde seksuallovbruddene tre prosent av alle anmeldte forhold.

De unge overgriperne er ingen heterogen gruppe.⁷³ En gruppe er barn og unge som har problematisk og skadelig seksuell atferd. Dette er barn som ofte har opplevd både omsorgssvikt, fysisk og psykologisk vold, og selv vært utsatt for seksuelle overgrep.⁷⁴ På en annen side er overgrep som skjer mellom jevnaldrende unge, ofte i sosiale situasjoner hvor det forekommer alkohol. En studie fra NOVA blant 18-19-åringer viser at de fleste seksuelle overgrepene har skjedd mellom jevnaldrende.⁷⁵ De fleste overgrepene mot tenåringsjenter begås av jevnaldrende og noe eldre gutter, mens de fleste overgrep i barndommen begås av voksne eller yngre ungdommer og barn. Mønsteret for guttene var litt annerledes. Overgrep mot gutter begås som oftest av jevnaldrende, unntatt når ofrene var under 10 år. Da var over halvparten av overgriperne eldre enn 25 år. I denne studien inngår også seksuelle overgrep via internett, men omfanget av disse fremkommer ikke spesifikt.

Seksuelle krenkelser og overgrep begått mot og/eller begått av barn og unge er svært alvorlig og har høy prioritet hos politi og påtalemyndighet. De siste årene har det vært en økning i antall anmeldelser innenfor dette området. Økningen er ikke nødvendigvis et uttrykk for at det begås flere overgrep mot barn. Det har vært og er et stort fokus på seksuelle overgrep, både i media og blant ulike profesjoner. Det har vært et spesielt fokus på internettets betydning i overgrepssaker. Gjennom etterforskning av internettrelaterte saker har politiet erfart at en sak kan spille en avgjørende rolle i å avdekke overgrep også mot andre ofre.⁷⁶

Når det gjelder barn og unges delingskultur, "sexting" og uønsket seksuell oppmerksomhet, er politiets forebyggende virksomhet spesielt viktig. Både Kripos og flere politidistrikt er aktive på sosiale medier og/eller andre arenaer og informerer om ulike problemstillinger knyttet til temaet. Som en del av satsningen *Politiets tilstedeværelse på internett* fikk Kripos i oppdrag å etablere en egen nettpatrulje.⁷⁷ Nettpatruljen har fått navnet *Politiets nettpatrulje – Kripos* og har etablert en side på Facebook.

Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017), Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, og <http://forskning.no/barn-og-ungdom-vold/2016/06/manglende-kompetanse-pa-unge-overgripere> Lesedato 11.12.2016

⁷³ Holt, Tonje, Nilsen, Lisa Govasli, Moen, Linda Holen og Askeland, Ingunn Rangul (2016) *Behandlingstilbudet til barn som er utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep. En nasjonal kartleggingsundersøkelse*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, rapport 6/2016

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Mossige, Svein og Stefansen, Kari (2016) *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. NOVA Rapport 5/16

⁷⁶ Kripos (2016) *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*

⁷⁷ https://www.politi.no/kripos/politiets_nettpatrulje/ Lesedato 11.12.2016

Formålet med tilstedeværelsen på Facebook er å drive åpent, forebyggende politiarbeid. Nettpatruljen ønsker gjennom tilstedeværelsen å forhindre uønskede situasjoner og tilstander. I desember 2016 hadde siden over 21 000 følgere, og enkelte innlegg og diskusjoner har vært lest eller delt opptil 250 000 ganger.⁷⁸ Nettpatruljen har blant annet skrevet flere fagartikler om deling og videresending av digital informasjon og hvordan barn kan beskyttes mot overgrepere på internett.

Konsekvenser

De digitale krenkelsene og overgrepene omfatter et vidt spekter av handlinger, hvor noen er ufine, ubehagelige og ekle mens andre er grove lovbrudd. Skadevirkningene av seksuelle overgrep er godt dokumentert med forskning. Både digitale og "analoge"/fysiske overgrep kan føre til store psykiske og sosiale problemer for de som blir utsatt.⁷⁹ Barn og unge som forgriper seg seksuelt har ofte selv vært utsatt for seksuelle krenkelser og/eller vold.

I en britisk studie fra 2012 om barn og unges "sexting" fant forskerne flere interessante forhold. Som tidligere nevnt hevder forskerne at hovedfokuset har vært at barn og unge må passe seg for "the stranger danger" når de er på internett.⁸⁰ Kjente jevnaldrende har ikke blitt betraktet som en mulig risiko eller fare for krenkelser og overgrep. I virkeligheten er det ofte venner og bekjente som distribuerer bilder eller video av unge i pinlige situasjoner og/eller gir uønsket seksuell oppmerksomhet. Dette samsvarer også med NOVAs studie fra 2016 om vold og overgrep mot barn og unge.⁸¹ I studien oppga nærmere 70 prosent av ungdommene at overgriper var en venn/venninne, kjæreste eller bekjent. Litt over 20 prosent oppga at det var en fremmed som hadde forgrepet seg på dem.

De britiske forskerne påpeker videre at seksualiserte handlinger og seksualisert vold er blitt en normal kultur blant barn og unge, en kultur hvor guttene dominerer og har den seksuelle makten. I studien oppga jentene at de daglig ble utsatt for seksuell trakassering og forespørsler om å utføre seksuelle handlinger som for eksempel å suge guttene. Jentene oppga også å bli utsatt for press fra guttene om å sende dem nakenbilder eller andre sexy bilder av seg selv. Blant guttene var det mer attraktivt å ha denne type bilder fremfor profesjonelle pornobilder. Ifølge forskerne bidrar "sextingen" til å opprettholde gamle (seksuelle) kjønnsrollemønstre, hvor gutter oppnår status av å skryte av sine seksuelle erfaringer mens jentene blir stemplet som "lette på tråden", " horer " med mer. Forskerne mente også at jentene ble objektivisert. Objektivisert i den forstand at guttene hadde definisjonsmakten på hva som var pent og attraktivt, og at både gutter og jenter kommenterte og rangerte bilder som ble lagt ut.

Studier viser at noen barn og unge mer utsatte for uønsket seksuell krenkelser og pågåenhet på internett.⁸² Dette gjelder barn og unge som:

- Har et dårlig forhold til foreldrene sine og/eller som ofte har sett en eller begge foreldrene sine beruset.
- Opplever at familieøkonomien er dårlig.
- Oppgir at de har få eller ingen venner.
- Har en homofil eller bifil orientering, spesielt gjelder det gutter.
- Har nedsatt funksjonsevne.
- Har debutert tidlig med alkohol eller seksuelt.

⁷⁸ Innspill fra IRES, Kripos 13.12.2016

⁷⁹ Glad, K.A., Øverlien, C. og Dyb, G. (2010) *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt 2010*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, og Winsvold, Aina (2015) *Det som skjer på nett forblir på nett. Hvordan barnehusene håndterer nettrelaterte overgrep*. NOVA Notat 2/15

⁸⁰ Ringrose, Gill, Livingstone og Harvey, 2012

⁸¹ Mossige og Stefansen, 2016

⁸² Suseg, Helle, Grødem, Anne Skevik, Valset, Kirsti og Mossige, Svein (2008) *Seksuelle krenkelser via nettet - hvor stort er problemet?* NOVA Rapport 16/08

3.3.3 Digital handel med narkotika og doping

Totalt utgjør narkotikalovbruddene godt over en femtedel av samtlige lovbrudd blant barn og unge mellom 10 og 22 år. Statistikken viser også at antallet anmeldte narkotikaforhold øker med alderen, og er mest utbredt blant de over 18 år. De registrerte narkotikalovbruddene spiller imidlertid i mindre grad det reelle omfanget av narkotikakriminalitet. Statistikken vil påvirkes av politiets og andre kontrollatørs prioriteringer og innsats. Dopinglovbrudd inngår også i narkotikakriminaliteten. Kjøp, besittelse og bruk av doping ble straffbart fra 1. juli 2013.

Norske undersøkelser viser at det er cannabis (hasj og marihuana) som er det mest utbredte illegale rusmidlet.⁸³ De fleste barn og unge som tester hasj og marihuana blir ikke avhengige eller faste brukere. I Ungdatas siste undersøkelse oppga noe over en prosent av ungdommene på ungdomsskolen at de hadde prøvd cannabis to eller flere ganger.⁸⁴ På videregående har betydelig flere prøvd. Her oppga omtrent syv prosent av ungdommene at de hadde prøvd cannabis to eller flere ganger. Sammenlignet med andre land i Europa er andelen som har oppgitt å prøve cannabis i Norge blant de laveste.⁸⁵

Undersøkelser indikerer at bruken av doping er lav, men er også klare på at vi har for lite kunnskap om det reelle omfanget.⁸⁶ Det antas at det først og fremst er en begrenset gruppe av gutter og unge menn som bruker dopingmidler. Men det påpekes samtidig at vi for eksempel vet lite om utbredelsen av sentralstimulerende slankemidler blant jenter.

Det er blitt hevdet at barn og unges digitale liv gjør det enklere for dem å få tilgang til narkotika og doping. Ingen av litteraturtreffene omhandler digital handel med narkotika og doping. Det kan bero på at søkeordene var for lite spesifikke og/eller at det ikke har vært forsket på problemstillingen.

Flere politidistrikt erfarer imidlertid en mer liberal holdning til bruk av narkotika blant ungdom, og at internett brukes til å kjøpe og selge narkotiske stoffer. Politidistrikt påpeker også at det de siste årene har vokst fram en økt sosial aksept for narkotikabruk, også blant dem som ikke selv bruker. Den økende sosiale aksepten mener politiet kan ha sammenheng med liberaliseringsdebatten som pågår både her i Norge og internasjonalt.

Politidistrikt mener også at flere unge som eksperimenterer med narkotika bestiller dette på nett. For ungdom som bor i utkantstrøk kan tilgangen til narkotika være vanskeligere enn for ungdom som bor i byene. Internett representerer dermed en mulighet for dem til å skaffe seg illegale rusmidler. Det er også knyttet bekymring til hvilke typer stoffer som gjøres tilgjengelige på internett.⁸⁷ Det har vært en økning i såkalte "nye psykoaktive stoffer", som i hovedsak selges via nettet. Dette er potente stoffer som øker risikoen for utilsiktede overdoser eller alvorlige forgiftninger, og for dødsfall.

Omsetningen av narkotika og andre illegale stoffer på internett vanskeliggjør ifølge politidistrikt både å avdekke unge med begynnende rusmisbruk og leverandørene av stoffene. Dersom saker avdekkes er det store utfordringer knyttet til etterforskningen, noe som gjør at mange av sakene ofte må henlegges. Innen doping har det de siste årene blitt avdekket store saker som viser omfattende omsetning av dopingmidler i lukkede nettfora. Det har vært avdekket nettfora med mange tusen brukere.

⁸³ Politidirektoratet (2015) *Analyse av barne- og ungdomskriminaliteten i Norge. Rapport basert på registrert kriminalitet fra 2010-2014*

⁸⁴ Bakken, 2016

⁸⁵ Politidirektoratet (2015) *Analyse av barne- og ungdomskriminaliteten i Norge. Rapport basert på registrert kriminalitet fra 2010-2014*

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ <http://tidsskriftet.no/2016/05/klinisk-oversikt/nye-psykoaktive-stoffer> Lesedato 12.12.2016

3.3.4 “Jag skämtade bara, hur kan det då vara brottsligt?”

Personvern handler om menneskers rett til å råde over egne personopplysninger. Det handler om å ha respekt for andre mennesker, og reglene skal verne om menneskers privatliv.

Politiets nettpatrulje – Kripas, heretter omtalt som nettpatruljen, erfarer at mange opplever internett som et "lovtomt" sted å være.⁸⁸ Norsk politi har ikke hatt tradisjon for å være synlig til stede på nettet, verken med tanke på å forebygge, korrigere eller iretteføre. Kulturen på internett har i stor grad vært regulert av tjenesteleverandørers retningslinjer og brukernes egen indre justis. I tillegg er omfanget og opplevelsen av formell og uformell sosial kontroll liten eller ikke-eksisterende i enkelte kanaler og plattformer på nettet. Ifølge nettpatruljen er det ulike elementer som kan danne og utvikle nettkulturen:

- Tematikk – hvilket innhold diskuteres og deles.
- Anonymisering – hvor stor er graden av anonymitet og hvor stor er risikoen for å bli stilt til ansvar for hva man sier og gjør.
- Brukergruppe – hvem deltar på arenaen, og er det en smal eller bred demografi.
- Kommunikasjonsform – er det lagt opp til "en-til-en"-, "en-til-mange"- eller "mange-til-mange"-kommunikasjon.
- Homogenitet – er det aksept og plass for ulike meninger og korreksjon, eller blir det diskusjoner der man forsterker hverandres uttalelser og praksis (ekkokammer).

Personvernet gjelder også på internett og i sosiale medier. Men fordi mange opplever nettet som et "lovtomt" område og det i tillegg er liten eller ingen sosial kontroll, opprettholdes ikke respekten for personvernet. Dette gjelder spesielt med tanke på deling og videresending av informasjon uten samtykke.

I Medietilsynets undersøkelse oppga opp mot 20 prosent av 9-16-åringene at de hadde sendt bilder eller videoer av andre på nett eller mobil uten at de hadde fått samtykke. Over 60 prosent svarte imidlertid at de ikke hadde gjort det.

Spredning av bilder/videoer av pornografisk eller intim karakter uten samtykke er ikke en ny kriminalitetsform, men internett er et verktøy som brukes til å spre bildene/videoene.

Nettverksstrukturen og rekkevidden på nettet gjør at den ulovlige spredningen har blitt enklere å utføre, mer tilgjengelig for folk flest og med lavere risiko for å bli tatt. Selv om mange barn og unge er flinke til å slette informasjon de angrer på at de har lagt ut, kan altså informasjonen være delt og spredd mange, mange ganger.

Nettpatruljen får mange henvendelser som gjelder bilder eller videoer som er lagt ut på internett uten samtykke, og hvor materialet ofte er av intim karakter.

En svensk undersøkelse fra 2014 blant ungdomsskoleelever fant at ungdommene hadde lite kunnskap om hva som er lovlig og hva som er ulovlig når de ferdes på nettet.⁸⁹ Overskriften til dette punktet er et sitat hentet fra denne, og er en god illustrasjon på de unges oppfatning. Ungdommene vurderte dessuten digitale lovbrudd som mindre alvorlig enn fysiske lovbrudd.

I 2016 ble det avsagt to dommer hvor unge er dømt for å ha delt intime bilder av andre på sosiale medier:

- I den såkalte Snapchat-saken ble en 21 år gammel mann dømt i lagmannsretten (straffeutmålingen ble anket til Høyesterett) for å ha delt og spredd store mengder intime

⁸⁸ Innspill fra IRES, Kripas 14.12.2016

⁸⁹ Cséplö, Madeleine, Korsbo, Jonna og Wilhelmsson, Anna (2014) *Ungdomars medvetenhet om IT-relaterad Brottslighet*. Högskolan i Halmstad: Kandidatuppsats

bilder.⁹⁰ Mannen hadde lastet ned og delt over 36 000 bilder som jenter hadde publisert på Snapchat. Jentene som var avbildet hadde ikke gitt samtykke.

- En 18 år gammel gutt ble dømt i tingretten for å ha delt et bilde via Snapchat av ei jente som hadde sex på en fest.⁹¹ Delingen var ufrivillig og ble gjort uten jentas viten.

I Snapchat-saken uttaler Høyesterett i dommen:

"Det er svært vanskelig å få slettet bilder fra nettet, og den manglende kontrollen med hvor bildene kan befinne seg, kan gjøre dette til en nærmest livslang krenkelse for de berørte."

Vi kan ikke forvente at barna og de unge skal kunne se slike livslange konsekvenser. Nettpatruljen og flere forskere mener det viktigste vi kan gjøre er å lære barn og unge om hvordan denne type deling foregår og gjøre dem oppmerksomme på at det er risiko ved både å ta personlige og utfordrende bilder/videoer og ikke minst dele dem med andre.⁹²

⁹⁰ https://www.politi.no/kripos/nyhet_16439.xml Lesedato 15.12.2016

⁹¹ <http://www.budstikka.no/sosiale-medier/unge-i-asker-og-barum/asker/19-ar-aring-domt-for-sexbilde-via-snapchat/s/5-55-410871> Lesedato 15.12.2016

⁹² <https://nb-no.facebook.com/notes/politiets-nettpatrulje-kripos/slik-skal-politiet-stoppe-ulovlig-bildedeling/1566130606745840> Lesedato 15.12.2016

Referanseliste

Bakken, Anders (2016) *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 8/16.

Bakken, Anders, Frøyland, Lars Roar, Sletten, Mira Aaboen (2016) *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* NOVA Rapport 3/16.

Bendiksby, Olav Henriksson (2008) *Å forstå unge overgripere: Tilknytningsstrategier og utviklingshistorie*. Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 6, 2008:735-738.

Cséplö, Madeleine, Korsbo, Jonna og Wilhelmsson, Anna (2014) *Ungdomars medvetenhet om IT-relaterad brottslighet*. Högskolan i Halmstad: Kandidatuppsats.

EU Kids Online (2014) *Findings, methods, recommendations*.

Frønes, Ivar og Strømme, Halvor (2010) *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Glad, K.A., Øverlien, C. og Dyb, G. (2010) *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt 2010*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016). Justis- og beredskapsdepartementet.

Hellevik, Per og Øverlien, Carolina (2013) *Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge. En kunnskapsoversikt 2013*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Holt, Tonje, Nilsen, Lisa Govasli, Moen, Linda Holen og Askeland, Ingunn Rangul (2016) *Behandlingstilbudet til barn som er utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep. En nasjonal kartleggingsundersøkelse*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, rapport 6/2016.

INTERPOL (2011) *Environmental Scan*.

Justis- og beredskapsdepartementets strategi for å bekjempe IKT-kriminalitet, Justis- og beredskapsdepartementet.

Kripos (2016) *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*.

Kripos (2015) *Trendrapport 2016*.

Livingstone, Sonja, Haddon, Leslie, Görzig, Anke, og Ólafsson, Kjartan (2010) *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: key findings from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*.

Lægland, Tonje Mølmen (2016) *Nettvett blant unge jenter. En surveyundersøkelse om deling av lettkledde/nakenbilder blant unge jenter*. Universitetet i Oslo: Masteroppgave, Institutt for spesialpedagogikk.

Mascheroni, Giovanna og Ólafsson, Kjartan (2014) *Net children, go mobile. Risks and opportunities*.

Medietilsynet (2016) *Barn og medier 2016, 9-16-åringers bruk og opplevelser av medier*.

Mossige, Svein og Stefansen, Kari (2016) *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. NOVA Rapport 5/16.

NorSIS (2016) *Trusler og trender*.

Næringslivets sikkerhetsråd (2016) *Mørketallsundersøkelsen 2016*.

Oslo politidistrikt (2015) *Trender i kriminaliteten 2016-2017. Utfordringer i den globale by*.

Politidirektoratet (2014) *Etterretningsdoktrine for politiet*.

Politidirektoratet (2015) *Politiets omverdensanalyse 2015*.

Politidirektoratet (2015) *Analyse av barne- og ungdomskriminaliteten i Norge. Rapport basert på registrert kriminalitet fra 2010-2014*.

Reve, Torger og Stokke, Per R (1996) *Strategisk analyse*. Oslo: Fagbokforlaget.

Ringrose, Jessica, Gill, Rosalind, Livingstone, Sonia og Harvey, Laura (2012) *A qualitative study of children, young people and 'sexting'*. London: NSPCC.

Salto (2016) *Barne- og ungdoms-kriminaliteten i Oslo. Rapport basert på data fra 2015*.

Staksrud, Elisabeth (2013) *Digital mobbing: hvem, hva, hvordan, hvorfor – og hva kan skolen gjøre?* Oslo: Kommuneforlaget.

Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017), Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Suseg, Helle, Grødem, Anne Skevik, Valset, Kirsti og Mossige, Svein (2008) *Seksuelle krenkelser via nettet - hvor stort er problemet?* NOVA Rapport 16/08.

Øia, Tormod og Vestel, Viggo (2014) *Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring*. Tidsskrift for ungdomsforskning 2014, 14(1):99-133.

Winsvold, Aina (2015) *Det som skjer på nett forblir på nett. Hvordan barnehusene håndterer nettrelaterte overgrep*. NOVA Notat 2/15.